BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
KUL Rkp. 379

Rkp. 379
BIBLIOTEKA K.U.L. UNIWERSYTECKA

Wykład postępowania sądowego cywilnego.

2
Rkp. 379/1
BIBLIOTEKA K.U.L. UNIWERSYTECKA

Wykład postępowania sądowego cywilnego.

BIBLJOTEKA UNIWER. LUBELSKIEGO

Wstęp.

Prawo postępowania sądowego w ogólności wskazuje prawidła i formy, wedle których załatwiać się mają stosunki prawne cywilne, dochodzić przestępstwa i kary wymierzać. Dwojakiego zatem w ogólności jest rodzaju: cywilne i karne. Ostatnie po wykładzie prawa cywilnego, cywilne teraz wyłożemy.

W tutejszym kraju obowiązuje zaprowadzony z dniem pierwszym Maja r. 1808. kodex postępowania sądowego cywilnego francuzki z niektóremi później zmianami i dodatkami w dzienniku praw zamieszczonemi, które w swojém miejscu wskazane będą. Oryginał francuzki obowiązuje, lecz posługują się Sądy prywatném na polski język tłomaczeniem przez Antoniego Łabęckiego Mecenasa wydaném.

Postępowanie sądowe (: procedura :) odbywać się ma podług zasad i form wskazanych, co bez pewnej stosownie urzą-

urządzonej władzy do tego, dziać się nie może. Władzę tę nazywamy sądownictwem /: jurisdictio: / organizacyą którego, jaka teraz istnieje, przedewszystkiem wykazać wypada.

Dział 1.szy
o Sądownictwie.

Sądownictwo jest to moc i władza przez najwyższą władzę postanowiona i urządzona, końcem załatwiania w imieniu jej stosunków prawnych w pewnym obrębie kraju lub w całym kraju. Składa się z osób do tego uprawnionych i stosownie urządzonych. Ma zaś bydź wedle potrzeby tak urządzone, iżby odpowiadało celowi a mianowicie, iżby stosunki prawne, wedle istniejących praw, sprawiedliwie, łatwo i śpiesznie, załatwiane bydź mogły.

Jak prawo i postępowanie, tak też i sądownictwo w ogólności dwojakie jest: cywilne i karne, bo chociaż są inne wyjątkowe sądownictwa, jakoto: handlowe, administracyjne, wojskowe i duchowne, przecież i te załatwiają stosunki cywilne, albo dochodzą przestępstw, wykroczeń i uchybień i stosowne

wymierzają kary. Sądownictwa karnego organizacyą wskażemy przy wykładzie postępowania karnego.

Sądownictwo cywilne.

W kraju tutejszym po wprowadzeniu kodexu francuzkiego, uorganizowaném zostało stosownie do ówczesnego porządku i sądownictwo cywilne, które później niejakiém pomniejszém zmianom z kolei rzeczy uległo. Teraźniejsza organizacya jego jest następująca.

Na czele sądownictwa w ogólności cywilnego i karnego, stoi Dyrektor Główny Prezydujący w Kommissyi Sprawiedliwości, która pod jego przewodnictwem pilnuje organicznego porządku i należytego biegu sądownictwa. Jest to władza czysto administracyjna ale nie sądowa, bo nié ma mocy sądowniczej, nie jest mocną wdawać się w załatwienie stosunków prawnych, ani wchodzić w ich rozsądzenia wydane przez Sądy, którym jedynie władza sądownicza jest nadana.

Sądownictwo cywilne dwojakiego jest rodzaju:

1° Dobréj woli (: jurisdictio voluntaria :) - i

2º. Sporne (: jurisdictio contentiosa :)
Każde w szczególności okażemy.

Rozdział Iˢᶻʸ

o Sądownictwie dobréj woli

Moc stanowienia prawa (: jus :) między sobą we wszystkich przypadkach, gdzie spór nie zachodzi, służy samym stronom stosunki prawne z sobą zawierającym, bo umowy są prawem dla stron które je zawiérają. Lecz żeby takie stron dobrowolne układy, miały zupełny skutek prawa i wiarę publiczną, okazała się potrzeba urzędu, któryby czynności stron dobrowolne uprawnił, i nadał im cechę wiarogodności. Taki urząd sprawuje w kraju tutejszym, w miejsce francuzkiego Notaryusza, Rejent i Pisarz aktowy, którzy w czynnościach swoich trzymać się mają przepisów kodexu cywilnego, kodexu postępowania cywilnego, i organizacyi notaryatu z roku 1801.

Rejenci i Pisarze aktowi są urzędnicy publiczni przy Sądach Okręgowych i Trybunałach ustanowieni do przyjmowania aktów i kontraktów, którym strony powinny lub chcą nadać

cechę urzędowości, taką, jaka jest przywiązana do aktów powagi publicznéj. Oni zapewniają tym aktom datę pewną; oni zaświadczają tożsamość i prawność osób akt zeznawających; oni akta przed sobą zeznane zachowują w składzie pod dozorem swoim, i z nich wydają wiarogodne wyciągi, które opatrzone intytulacyą Władzy Najwyższéj i klauzulą exekucyjną, czyli klauzulą wykonawczą, mają taką samą moc, jak ostateczne wyroki w Sądzie zapadłe i stronie do exekucyi wydane. Oprócz wszelkiego rodzaju kontraktów, sporządzają także, jak nam już wiadomo, testamenta, spisują inwentarze pozostałych spadków, i trudnią się publiczną sprzedażą ruchomości spadkowych; do czego upoważnieni są także, po Gminach Wójci Gmin, po miastach Burmistrze i Prezydenci, gdy pozostałość nie przenosi 1500. r. s. nakoniec sporządzają działy spadku między sukcessorami.

Rejenci Okręgowi przy Sądach Pokoju ustanowieni, odbywać mogą czynności notaryalne jedynie w obrębie jurisdykcyi swego Sądu Pokoju; przy Trybunałach zaś, w jurisdykcyi właściwego swego Trybunału Cywilnego. Pisarze aktowi Królestwa, mają moc wykonywania czynności w całém Królestwie na każdém miejscu.

Akta notaryalne ulegają pewném formom, nadającym im cechę urzędowości, a mianowicie:

<u>a</u>, powinny bydź sporządzone przez dwóch Rejentów, lub przez jednego, ale przy dwóch przynajmniéj świadkach wiarogodnych;

<u>b</u>. powinny bydź opatrzone pewną datą i wyrażać miejsce ich przyjęcia;

<u>c</u>. powinny wyrażać osoby do aktu wchodzące z zaświadczeniem ich tożsamości przez Rejenta który je zna, lub przez dwóch świadków rekognossentami znanych;

<u>d</u>. powinny wyrażać dokładnie wolę stron;

<u>e</u>. powinny bydź podpisane przez wszystkie osoby do aktu wchodzące, lub wyraźna wzmianka uczynioną bydź ma że pisać nie umieją; świadkowie zaś koniecznie podpisać powinni, i dla tego nieumiejący pisać świadkami bydź nie mogą.

Akta notaryalne formalnie sporządzone, i wydane w pierwszym wyciągu /: gross:/ <u>mają moc ostatecznego wyroku</u>, mogą bydź przeto wprost exekwowane, to jest: że można z mocy ich, stronę zobowiązaną zmusić przez właściwego Komornika

do ich wykonania. Są więc prawomocne, i wtedy tylko pod roz=
poznanie Sądu przychodzą, gdy wyrażenia w nich wątpliwe
lub niedostateczne, tłomaczenia lub dopełnienia prawnego wy=
magają, iż z tego powodu spór między stronami wyniknął,
lub gdy idzie o rozwiązanie umowy aktem zawarowanej.
Jedynie minuty czyli oryginały aktów hypotecznych, stosownie
do ustawy hypotecznej w kraju tutejszym obowiązującej, dotyczą=
ce uregulowanych nieruchomości, a mianowicie pod względem
ustalenia tytułu własności, ścieśnień własności i wierzytelności
czyli obciążeń długami, przez Rejentów lub Pisarzy aktowych
przyjęte, ulegają zatwierdzeniu przez Trybunał, a szczególniej
przez wydział hypoteczny; który pilnując praw trzecich osób,
rozpoznaje akty rejentowskie i pisarskie i stosowne względem
nich wydaje decyzye, bez których w wykazie hypotecznym obja=
wiane bydź nie mogą. Akty hypoteczne przez Rejentów
Okręgowych przyjęte, a dotyczące nieruchomości miejskich
okręgowych, zatwierdzają Sądy Pokoju wydziały sporne
hypoteczne.

Rozdział 2gi
o Sądownictwie spornem.

Moc rozstrzygania sporów cywilnych nadana jest sądownictwu cywilnemu. Jeżeli więc strony co do stosunków cywilnych są w sporze, udać się mają przed Sądy cywilne.

Sądy cywilne składają się z sędziów z władzą sądzenia czyli wyrokowania, i z osób nie mających téj władzy.

Władzę sądzenia mają: Prezes czyli przewodniczący w Sądzie, Sędziowie i ich zastępcy Assessorami zwani. W Okręgowych sądach sądzą Podsędkowie. Pisarze hypoteczni mają także władzę sądzenia.

Osoby sądowe bez władzy sądzenia są:

1. Prokurator, przez którego Rząd wykonywa dozór przy szczególnych sądach, nad osobami do wymiaru sprawiedliwości należącemi. Jest on zarazem stróżem praw działającym w imieniu Rządu w tych wszystkich przypadkach gdzie Rząd ma szczególny interes. Z tego powodu czyni on wnioski, bez wysłuchania których, Sąd nie stanowić nie może.

a. we wszystkich sprawach dotyczących porządku publicznego, państwa samego i jego własności, instytutów publicznych, jako to: szpitalów, instytutów, gmin, miast i duchownych.

b. gdy spór zachodzi o właściwość Sądu, to jest, czy sprawa do tego lub innego Sądu należy.

c. gdy przedmiotem rozpoznania jest stan cywilny osób.

d. we wszystkich sprawach osób nieobecnych i zaginionych, jakoteż małoletnich i mężatek przeciw mężowi.

e. w sprawach appellacyjnych.

Prokurator lubo sam nie ma władzy dyscyplinarnej, może jednak przez wniosek do Sądu uczyniony, żądać ukarania urzędnika sądowego za uchybienia. Szczególniej zaś rozciąga swoje zwierzchnictwo nad Komornikami exekwującymi, którym na ich żądanie, w razie oporu strony, dodać może siłę zbrojną. Prokurator do pomocy ma Podprokuratorów.

Od Prokuratorów Królewskich różni się Prokuratorya Królestwa, która jest magistraturą pilnującą interessów skarbowych, jest adwokaturą skarbu, wyrabia bowiem obrony w interessie skarbu, i te przez swoich obrońców, tak jak patronowie

adwokaci i obrońcy stron prywatnych, Sądom przedstawia.

2. Pisarz sądowy nie sądzi ale ma głos doradczy i utrzymuje protokół wyroków, zwany protokółem audyencyonalnym, w który wpisuje wyroki zapadłe, sporządza minutę wyroków z zasadami czyli motywami, i jako zachowawca tychże wyroków, wydaje z nich wyciągi stronom. Oprócz Pisarzy, są i Podpisarze, takież obowiązki po wydziałach sprawujący. Pisarz w wydziale hypotecznym, czyli Pisarz kancellaryi hypotecznej, jest osobą sądzącą, bo w czynnościach hypotecznych zasiada wraz z Sędziami z głosem stanowczym.

3. Sekretarz pilnuje porządku kancellaryi, wyrabia rezolucye Sądu, które się nie dotyczą żadnej sprawy, i wykonywa polecenia Prezesa.

4. Archiwista zachowuje wszelkie akta sądowe, wyjąwszy wyroków które są w archiwum pisarza.

5. Kancellista przepisuje co potrzeba.

6. Woźny służy do wręczeń wszelkich pism sądowych, wezwań i pozwów, gdzie stronom na tém zależy aby miały dowód że pismo, wezwanie, lub pozew, doszło strony przeciwnej.

Jego bowiem zaświadczenie o dopełnionem wręczeniu ma zupełną wiarę publiczną. Prócz tego woźny przywołuje sprawy do sądzenia porządkiem rejestru i wykonywa rozkazy prezydującego do utrzymania porządku przed Sądem.

7. Przy Sądach jeszcze są nominowani: Obrońcy sądowi Patronowie, Adwokaci, Mecenasi czyli Obrońcy przy Senacie przez których pośrednictwo, strony wnoszą sprawy przed Sądami.

Sędzia sądzi podług tego jak mu jest sprawa przedstawiona. Nic przeto doradczego w zdaniu swojém przytaczać nie może, bo nie jest konsulentem ale rozstrzygającym. Dla tego żadnych sam excepcyi za stronę, któraby ją wnieść powinna, stosować nie może, chociażby dostrzegał, że się nią strona ma prawo bronić; wyjąwszy excepcyi niewłaściwości Sądu z powodu przedmiotu; nie może także Sędzia żadnego dowodu powoływać ani go ustanawiać, do którego strona sama się nie powołuje. Ogoła sądzi z tego co mu jest przedstawionem.

Prezes Sądu prócz władzy sądzenia rządzi Sądem, utrzymując w nim porządek wewnętrzny. Jemu także powierzone są niektóre wyłączne czynności, które w postępowaniu wskazane zostaną.

Rozdział 3.
o Sądzie

Zbiór osób, które do rozstrzygnięcia sporów w sprawach cywilnych są postanowione, nazywamy Sądem cywilnym. Sądy zwyczajne cywilne w tutejszym kraju są:

1. Sądy Pokoju,
2. Trybunały,
3. Sąd Appellacyjny
4. Senat.

1. Sądy Pokoju ustanowione są w każdym Okręgu. Dzielą się na cztery wydziały.

a. pojednawczy,
b. sporny,
c. hypoteczny,
d. policyjny.

a. Sąd Pokoju pojednawczy składa się z Sędziego Pokoju których po kilku w każdym okręgu jest nominowanych z obywateli osiadłych w randze Sędziego Appellacyjnego z tytułem

Jaśnie Wielmożny. Przydany mu jest Pisarz Sądu Pokoju. Nieobecnego Sędziego zastępuje Podsędek, Pisarza Podpisarz. Czynności tego wydziału ograniczają się na zasiadaniu i przewodniczeniu w radach familijnych, jak nam już wiadomo; tudzież na jednaniu stron spór z sobą wszczynających. Wszelkie bowiem sprawy główne cywilne, rozpoczynające się dopiero, nie mogą bydź przyjęte do sądzenia w Trybunałach pierwszéj instancyi, jeżeli poprzednio nie były przedstawione przed Sędziego Pokoju, końcem pojednania stron zwaśnionych. Wyjąwszy:

gdy sprawa wszczętą została przeciw więcéj jak dwom stronom chociażby mającym tenże sam interes;

gdy sprawa wymaga pośpiechu, rozpoznanie czego pozostawione Sądom;

gdy sprawa tyczy się Rządu, gmin, instytutów, małoletnich, pozbawionych własnéj woli;

gdy sprawa dotyczy exekucyi wyroku lub aktu;

gdy idzie o komorne lub dzierżawę, o dział majątku i w innych przypadkach, prawem w szczególności, od poprzedniego jednania wyjętych. Zob: art: 49. post: cywil: – 320, 339, post: – art: 326, kod: cywil: –

Jeżeli strona przed Sędziego Pokoju pozwana do pojednania stawi się, i Sędzia zdoła strony pogodzić, wtedy spisuje Pisarz Sądu Pokoju akt pojednania ostatecznie spór zakończający. Przeciwnie, jeżeli się strona nie stawi, lub stawiwszy się, pojednać się nie da, wydanym będzie akt niepojednania i strony odesłane zostaną do właściwego Trybunału Cywilnego po rozsądzenie.

Sądy przeto pojednawcze, właściwie nie są Sądami, bo nie sądzą sprawy ani jéj rozstrzygają. Są one raczéj pośrednią władzą sądową, między jurisdykcią sporną a dobrowolną. Wójci gmin, Burmistrze i Prezydenci, wykonywają podobnęż co Sędzia Pokoju władzę, w przewodniczeniu na radach familijnych, jako też w poprzedniém jednaniu spraw ale tylko między panem a służącym wszczętych, a to z mocy postanowienia o służących z dnia 24. Grudnia r. 1823. D. P. T. VIII. str: 250. i nast: –

b. __Wydział sporny__ Sądu Pokoju składa się z Podsędka i Podpisarza. Podsędka nieobecnego zastępuje Pisarz Sądu Pokoju, a Podpisarza Rejent Okręgowy albo Kancellista. Wydział ten sądzi sprawy cywilne osobiste do 75. r. s. włącznie; rzeczowe zaś sprawy, jedynie possessoryjne, to jest: gdy idzie o rozpoznanie komu służy

posiadanie cywilne nieruchomości, aż do rozstrzygnięcia sporu o własność onej, sądzi do wartości nieograniczonej, również sprawy o szkody w polach, o reperacye komornicze i nadniszczenia. Nie rozpoznaje sporów dotyczących własności, nieruchomości i rozwiązania umów chociażby najmniejszej wartości.

Wszelkie wyroki w Sądzie spornym zapadłe, ulegają odwołaniu się czyli appellacyi do Trybunałów pierwszej instancyi, który je w ostatniej instancyi, czyli ostatecznie bez dalszego odwołania się do wyższych Sądów, rozpoznaje; wyjąwszy sprawy possessoryjne, które Trybunał rozpoznaje w drugiej instancyi, a dopiero Sąd Appellacyjny w trzeciej i ostatniej.

c. Wydział hypoteczny urządza hypoteki nieruchomości miejskich swego okręgu i rozpoznaje czynności hypoteczne, składa się z przewodniczącego Podsędka, z Pisarza i Podpisarza Sądu Pokoju z głosami stanowczemi.

d. Sąd policyjny trudni się sprawami kryminalnemi. Składa się z Podsędka Sądu Pokoju, któremu do pomocy i zastępstwa dodany jest Pisarz Sądu Pokoju, i z podpisarzem. Lecz o Sądzie tym mowa będzie w postępowaniu kryminalném.

A tak Sąd Pokoju składa się w ogólności: z Sędziego Pokoju, z Podsędka, z Pisarza i Podpisarza Sądu Pokoju. Dodanym jest jeszcze Kancellista który kancellaryjne czynności wykonywa.

Przydani są także Woźni, już to dla utrzymania porządku już dla wręczeń pozwów i aktów; - tudzież Komornicy Okręgowi do exekucyi wyroków i aktów postanowieni.

Są także Okręgowi Rejenci o których wyżej mowa była, tudzież Obrońcy przy Sądach Pokoju.

Podsędek, nie zaś Sędzia Pokoju, którego attrybucye wyżej są określone, jest gospodarzem całego Sądu Pokoju i przewodniczącym w swoich trzech wydziałach, a Sędzia Pokoju nie ma prawa wglądać w jego czynności.

Sąd Pokoju jest nadto składem aktów stanu cywilnego, jak nam już wiadomo. Akta te, jakoteż i hypoteczne okręgowe, zostają pod szczególnym dozorem Pisarza Sądu Pokoju, on jest ich zachowawcą, jako i aktów pojednania i niepojednania. Oprócz powyższych attrybucyi, Sąd Pokoju wykonywa niektóre czynności dobrej woli, jako to:

czyni opieczętowanie pozostałości spadkowej, gdzie tego

prawo wymaga, czyni rozpieczętowanie poddając przedmioty Rejentowi do spisania inwentarza;

sporządza akty znania w miejsce aktów stanu cywilnego gdy takowych niedostaje;

sporządza akty uznania, przysposobienia i usamowolnienia, nadto Podsędek, w nieobecności Rejenta, upoważnionym jest do przyjmowania wszelkich aktów dobréj woli w harakterze Rejenta.

Nader przeto ważną jest instytucya Sądów Pokoju Okręgowych. One bowiem nadają początkowy ruch sądownictwu krajowemu.

2. Trybunał. W każdéj teraźniejszéj Gubernij są najmniéj dwa Trybunały, podzielone na wydziały sądzące wedle potrzeby. Prezes Trybunału jest przewodniczącym, on zarządza Trybunałem i ma swoje wyłączne sądowe attrybucye, o których w swojém miejscu mowa będzie. W nieobecności zastępuje go najstarszy Sędzia z nominacyi.

Prokurator Królewski przy Trybunale pełni obowiązki wyżéj już wskazane.

Wydziały sądowe Trybunału sądzą wszelkie sprawy cywilne, albo w ostatniéj instancyi, a zawsze po poprzedniém wysłuchaniu wniosków Prokuratorów; z odwołania się od wyroków Podsędkowskich, lub rad familijnych; albo w drugiéj jak się dopiéro wyżéj nadmieniło; albo nakoniec w pierwszéj instancyi. Od wyroków zaś pierwszéj i drugiéj instancyi, idzie odwołanie się czyli appellacya do Sądu Appellacyjnego. Wydział sądzący Trybunału składa się z Sędziego przewodniczącego czyli prezydującego najstarszego z nominacyi i z dwóch Sędziów młodszych, miejsce jednego z nich zastępuje Assessor. Wszyscy mają głos stanowczy. Nadto zasiada jeszcze Pisarz Trybunału z głosem doradczym, trzymający protokół sessyi.

W wydziałach hypotecznych zasiada dwóch Sędziów, z których jeden prezyduje, i Pisarz z głosem stanowczym.

Większość głosów stanowi wyrok. Pierwsze zdanie daje Sędzia najmłodszy lub Assessor, drugie Sędzia drugi, ostatnie prezydujący. Po zebraniu głosów pisze się wyrok w protokóle audyencyonalnym i zaraz publicznie ogłasza.

Nadto Trybunały sporządzają plany rozdzielenia funduszów dłużnika między wierzycieli, i plany uporządkowania wierzycieli hypotecznych, tudzież relacye działowe, i inne o czém w swojém miejscu mowa będzie. Nakoniec rozciągają dozór i karność nad Sądami Pokoju, urzędnikami sądowemi niższemi i officyalistami.

3. Sąd Appellacyjny. Jeden jest tylko Sąd Appellacyjny na całe Królestwo, podzielony na tyle wydziałów ile potrzeba. Prezes Appellacyjny zarządza Sądem i przewodniczy. Prokurator daje w sprawach wnioski, i wgląda w porządek sprawiedliwości. Wydziały, z których każdy składa się z pięciu Sędziów Appellacyjnych pod prezydencyą najstarszego, sądzą w takim, co do zbierania głosów, porządku, jak w Trybunale, sprawy cywilne i handlowe, z odwołania się od wyroków Trybunałów cywilnych i handlowych w ostatniej instancyi czyli ostatecznie bez możności dalszego odwołania się do Senatu, gdy przedmiot sprawy nie przenosi r. s. 600. Sądzą zaś w drugiéj tylko instancyi nieostatecznie, bo z możnością odwołania się do Senatu, gdy idzie o niewłaściwość Trybunału, lub gdy przedmiot przenosi r. s. 600. –

Sąd Appellacyjny sądzi także sprawy kryminalne, o czém mowa będzie w postępowaniu kryminalném, tudzież sprawy karności urzędników sądowych niższéj instancyi.

4. Senat w Warszawie r. 1841. ustanowiony, na dwa departamenta dziewiąty i dziesiąty, tudzież na departament ogólnego zebrania podzielony; sądzi w departamencie dziewiątym wszelkie sprawy cywilne i handlowe ostatecznie z odwołania się od wyroków Sądu Appellacyjnego. Departament dziesiąty przeznaczonym jest do spraw kryminalnych. Ogólne zebranie wykonywa czynności administracyjne, kiedyś do attrybucyi byłéj Rady Stanu należące, prezyduje w niém Namiestnik Królestwa.

Nadzór względem porządku i jednostajnego tłomaczenia praw w departamentach i ogólném zebraniu, należy do Dyrektora Głównego Prezydującego w Kommissyi Rządowéj Sprawiedliwości, ku osiągnięciu tego celu ustanowionym jest przy każdym departamencie i przy ogólnem zebraniu Naczelny Prokurator.

Komplet wydziału sądzącego składa się z przewodniczącego i pięciu członków z głosem stanowczym, Pisarz trzyma pióro.

Wyrok staje się prawomocnym, gdy jest wydany jednomyślnie, lub gdy zdanie dwóch części głosujących zgodne jest z wnioskami Prokuratora. Jeżeli nie ma jednostajności, ani powyższej większości głosów, sprawa będzie powtórnie wprowadzoną, za przybraniem jeszcze pięciu członków z innego wydziału w powiększonym komplecie, a wtedy po wysłuchaniu wniosków Naczelnego Prokuratora, prosta większość głosów, ostateczny nigdzie już nieodwołalny, wyrok stanowi.

Senat przeto sądzi ostatecznie z odwołania się od wyroków Sądu Appellacyjnego cywilnych i handlowych. Nadto Senat rozstrzyga spory o właściwość Sądu wynikłe.

Oprócz powyższych Sądów zwyczajnych, są jeszcze Sądy wyjątkowe czyli niezwyczajne, jako to: Trybunały handlowe, Sądy administracyjne, i konsystorskie duchowne.

5. Trybunały handlowe do rozsądzania sporów handlowych. w Warszawie jest osobny Trybunał handlowy dla Guberni Warszawskiej pod jurisdykcią Trybunału cywilnego zostającej, ustanowiony, składający się z Prezesa, którego obowiązki sprawuje Sędzia Appellacyjny delegowany; z Vice Prezesa wybranego,

z Sędziów Trybunału, i z Sędziów z kupców wybranych. Prezes, lub Vice Prezes jako jego zastępca prezydują wydziałowi złożonemu z dwóch jeszcze Sędziów i Pisarza.

Jurisdykcyą handlową pierwszej instancyi w innych częściach kraju, sprawują Trybunały cywilne.

Przedmioty które pod Sąd handlowy należą, wskazane zostały w wykładzie prawa handlowego.

Apellacya od Trybunału handlowego idzie do Sądu Appellacyjnego a dalej do Senatu.

Przy Trybunałach handlowych niéma Prokuratora.

6. Sądy administracyjne sprawują w pierwszej instancyi Rządy Gubernialne, w drugiej Kommissye Rządowe, w trzeciej Senat a mianowicie ogólne zebranie Senatu. Rozstrzygają przedmioty podatków dotyczące, jakotéż spory z kontraktów z Rządem zawartych, niemniéj defraudacye.

7. Sądy konsystorskie duchowne ustanowione po dyecezyach, sądzą sprawy dotyczące rozwiązania małżeństw w pierwszej instancyi. Drugą instancyą jest Konsystorz jeneralny Arcybiskupi.

Organizacya sądownictwa znajduje się w Dziennikach praw w Tomie II, Xięstwa Warszawskiego i innych tomach, przez różne postanowienia wedle zmian krajowych urządzona. Ostatniem postanowieniem, jest Ukaz urządzający Departamenta Warszawskiego Senatu z roku 1841.

Użytecznem dziełem dającym dokładny obraz sądownictwa krajowego do roku 1834. jest: „o Sądownictwie w Królestwie Polskiém przez Augusta Hejlmanna" teraz Sędziego Appellacyjnego w Warszawie r. 1834.

Dział 2gi

O postępowaniu sądowém spornem w ogólności

Postępowanie cywilne sporne w ogólności jest albo tajemne przez Sędziego głównie prowadzone, albo jawne czyli publiczne, przez same strony, lub przez ich obrońców przed Sądem w obec publiczności odbywające się; albo nakoniec mięszane, częścią tajemne częścią jawne.

Zaprowadzone w tutejszym kraju postępowanie jest mięszane.

Przeważa w niém jednak jawność, która polega na tém, że przy otwartych drzwiach sądowych z wolnym dla każdego przystępem, wprowadza się jawnie i głośno przed Sądem cała sprawa, przez same strony spór wiodące, albo przez ich obrońców; czytają się także wnioski Prokuratora, gdzie takowe potrzebnemi były; poczém, na dany znak prezydującego, cała publiczność ustępuje z izby audyencyonalnej, to jest: w któréj Sąd zasiada, do izby ustępowej. Wtedy Sąd już tajemnie, bo przy zamkniętych drzwiach, rozpoznaje sprawę, zbiera głosy sądzących i wyrokuje, a napisawszy wyrok w księdze na to przeznaczonej, sentencyonarzem zwanej, znów za danym znakiem, przy otwartych drzwiach, wyrok jaki zapadł, ogłasza.

Od téj jawności wyłączają się w ogóle, sprawy dotyczące osobistych stosunków familijnych, a mianowicie:

a. sprawy rozwodowe lub dotyczące rozwiązania małżeństwa;

b. o odjęcie władzy rodzicielskiéj;

c. o upoważnienie żony do działania sądowego bez upoważnienia męża;

d. o pozbawienie własnéj woli.

Oprócz powyższych przypadków, odbywają się i inne czynności sądowe, ale tylko bezsporne sposobem tajemnym na posiedzeniach tak zwanych ekonomicznych, jako to:

a, czynności hypoteczne,

b, zatwierdzenia uchwał rad familijnych;

i inne.

Kodex postępowania cywilnego teraz u nas obowiązujący składa się z dwóch części. Pierwsza na pięć ksiąg, druga na trzy jest podzielona.

Pierwsza obejmuje zwykłe postępowanie przed Sądami, tudzież dotyczące wykonania czyli exekucyi wyroków; druga rozmaite niezwyczajne postępowania dotyczące uiszczenia się, tudzież nie obecności, pozbawienia własnej woli i otwarcia się sukcessyi. W końcu dodane są przepisy o Sądach polubownych i urządzenia ogólne.

Część Isza

Przepisy zwykłego postępowania cywilnego przed Sądami.

Postępowanie cywilne czyli proces w ogólności, składa się z pięciu części, jakiemi są:

1. Skarga czyli pozew,

2. Instrukcya sprawy,

3. Wyrok,

4. Środki przeciwko wyrokom,

5. Exekucya wyroków.

Właściwie zaś postępowanie na trzy działy podzielić można.

1. Działania przedwstępne do których należy skarga i instrukcya;

2. Wyrokowanie,

3. Exekucya czyli forma wykonania wyroków.

Dział Iszy

o Skardze

Postępowanie sporne zaczyna się od skargi.

Skarga /: actio :/ u nas pozew albo zapozew, jest akt piśmienny wzywający przed Sąd.

Powód /: actor :/ czyli skarżący, wydaje pozew czyli pozywa, to jest: wzywa do Sądu przeciwnika do którego rości pretensyą.

Przeciwnik zowie się pozwanym, czyli oskarżonym /: reus :/

Wezwanie to końcem rozprawienia się, dzieje się za pośrednictwem Woźnego. Woźny właściwie wydaje pozew czyli zapozywa, na żądanie strony powodowej, on spisuje akt zapozwu i takowy wręcza pozwanemu. A że pozwem rozpoczyna się proces, powinien przeto bydź urzędowym aktem tego rodzaju, iżby strona pozwana miała o nim dokładną wiadomość i czas do obrony. Dla tego pozew powinien wyrażać dokładnie:

1. Kiedy i na czyje żądanie, z imienia, z nazwiska, z stanu i z zamieszkania wydanym został.

2. Imię, nazwisko i nominacyą Woźnego pozywającego; bo tylko nominowany Woźny właściwym jest do wydawania aktu zapozwu.

3. Przedmiot sprawy przynajmniéj w ogólności i żądanie czyli wnioski z wskazaniem dowodu, na którym żądanie powód opiéra.

4. Oznaczenie Sądu właściwego przed którym ma się stawiać pozwany.

5. Oznaczenie terminu, w którym pozwany przed Sądem stawić się ma.

6. Dokładne wymienienie osoby pozwanej z wyrażeniem jéj mieszkania.

7. Podpis własnoręczny Woźnego z świadectwem i datą rzeczywistego wręczenia pozwanemu pozwu, albo do rąk jego własnych, albo w ten sposób, iżby rąk jego łatwo ile możności dojść mógł. W przypadku zatém, gdyby Woźny w zamieszkaniu lub w mieszkaniu pozwanego osobiście nie zastał; wręczy pozew małżonkowi, krewnemu, lub służącemu z nim mieszkającemu, a gdyby i tych nie było, sąsiadowi; w razie zaś gdyby i tego nie było, wręczy go Wójtowi Gminy lub Burmistrzowi miejscowemu, który powinien oryginał pozwu zawidymować, to jest: poświadczyć onego przyjęcie przez siebie lub zostawienie sobie. Każdy bowiem pozew spisuje się w dwóch exemplarzach, z których jeden jest oryginałem, drugi kopią. Kopiją zostawia Woźny pozwanemu lub powyższym osobom a oryginał zwraca powodowi z zaświadczeniem w jaki sposób wręczenie nastąpiło. Ile jest osób pozwanych, tyle powinno bydź kopii pozwu wręczonych; oryginał jeden jest dostateczny.
Nadto pozew przed Trybunał i Sądy wyższe, powinien

wyrażać obrońcę przez którego sprawa wniesioną będzie, załączoną bydź ma prócz tego kopija dokumentu na którym się opiera skarga, i aktu niepojednania.

Czas do stawienia się przed Sądem Pokoju pojednawczym ma bydź od daty wręczenia trzech dniowy; przed Sądem podsędkowskim jeden dzień przynajmniej ma upływać między dniem wręczenia pozwu a dniem stawienia się przed Sądem; przed Trybunał zaś lub inne wyższe Sądy, ośm dni, nie licząc w to dnia wręczenia pozwu i stawienia się. W każdym nakoniec razie, wszystkie powyższe termina powiększają się stosownie do odległości zamieszkania pozwanego od miejsca zasiadania Sądu, o jeden dzień na każde cztery mile, iżby pozwany miał czas do zjazdu. Jeżeli zaś pozwany mieszka za granicą, lecz w Europie, czas będzie cztero-miesięczny; jeżeli za Europą będzie sześcio-miesięczny. W przypadku nagłym, Podsędek w Sądzie swoim, i Prezes Trybunału, na podaną notę, mogą wyznaczyć krótszy termin, na tenże sam dzień i na godzinę oznaczoną. Formalności powyższe pozwu przed Trybunały i wyższe Sądy, mają bydź zachowane pod nieważnością pozwu, tak iż drugi pozew

wyduć będzie potrzeba jeżeli nieważność zarzuconą zostanie, i Trybunał tę nieważność uzna.

Mieszkanie lub zamieszkanie zwyczajne, prawne lub obrane uważać należy przy pozwach wedle przepisów prawa cywilnego.

Właściwość zaś Sądu przed który pozwanego wezwać pozwem należy, zależy albo od mieszkania pozwanego, albo od przedmiotu spornego. Z tąd dwojaka jest właściwość czyli competentia fori.

1. Z zamieszkania, forum domicilli, i tu służy zasada: że pozwany przed ten Sąd ma bydź wezwanym, w którego jurisdykcyi mieszka, gdy przedmiotem sprawy jest materya osobista, np: dług osobisty; albowiem: actor sequitur forum rei. W ten czas tylko wybór Sądu od powoda zależy, gdy jest kilku pozwanych, z których każdy pod innym Sądem mięszka.

2. Z położenia przedmiotu spornego, mianowicie rzeczy nieruchomej ratione rei sitae, a wtedy pozwać należy, już nie przed Sąd zamieszkania lub mieszkania pozwanego, ale przed Sąd, w którego jurisdykcyi przedmiot sporny leży. Gdy zaś przedmiot

sprawy jest częścią osobisty, częścią rzeczowy, wybór Sądu z tych dwóch od powoda zależy.

Wyrok oczny w Sądzie z zamieszkania lub przedmiotu nie właściwym zapadły, nie ulega uchyleniu, jeżeli o to excepcya wniesioną nie była, zaś zaoczny wyrok może bydź z powodu tychże niewłaściwości zmieniony.

3. Inna jest jeszcze właściwość Sądu z powodu materyi, competentia fori ratione materiae. ściąga się ona do Sądów, które z attrybucyi swojej właściwemi są do rozsądzenia pewnej materyi prawnej. I tak: właściwym Sądem pierwszej instancyi do rozpoznania spraw osobistych ilości rub: sr. 75. jest Sąd podsędkowski, jakoteż do rozpoznania spraw possesoryinych, i nie może bydź taka sprawa wprost do Trybunału po rozsądzenie w pierwszej instancyi wprowadzoną; bo Trybunał będzie tu dopiero właściwym do sądzenia w ostatniej lub drugiej instancyi z odwołania się od wyroku podsędkowskiego Sądu. Również Trybunał handlowy jest tylko właściwym do sądzenia w materyi handlowej. W obydwóch tych przypadkach Trybunał Cywilny pierwszej instancyi będzie niewłaściwym, i gdyby przed niego pozew wydanym

został, lub gdyby wyrok wydał, i pozew i wyrok będzie niewłaściwym. Dla tego sam Sąd dostrzegłszy niewłaściwość swoję, z powodu materyi, wstrzymać się powinien z rozsądzeniem sprawy i uznać się niewłaściwym. To co się powiedziało o Trybunale Cywilnym stosuje się wzajem i do Trybunału handlowego i do Sądu Podsędkowskiego.

Skutkiem wręczonego pozwu ważnego, jest:

1. że od chwili wręczenia przedmiot pozwu uważanym jest za sporny; /: res litigiosa :/

2. że pozew ważny przerywa przedawnienie sprawy lub rzeczy;

3. że od daty pozwu liczą się procenta od sumy wymaganéj chociaż bezprocentowéj.

Dział 2gi

o Instrukcyi sprawy w ogólności

Działanie stron między sobą i przed Sądem dążące do wykazania sprawy względem przedmiotu skargi i wykrycia prawdy twierdzeń stron, nazywa się Instrukcyą sprawy. Jest to przygotowanie się do walki i sama walka, którą obie strony wobec Sądu same między

sobą prowadzą. Do niej należy:

1. Ustanowienie obrońców tam gdzie tego potrzeba;

2. Użycie środków do wywalczenia, czyli wykazania praw wzajemnych;

3. Sam akt walki, czyli postępowanie samo przed Sądem.

Instrukcya sprawy przeto dzieli się głównie na przygotowawczą i stanowczą. Same strony, lub przez swoich obrońców prowadzą ją między sobą, same się w téj walce pilnować powinny, i Sądy w tym względzie, w nic wchodzić, do niczego się mięszać nie mają prawa i nie mogą. Nie mogą przeto ani wskazywać środków dowodów lub obrony, ani same bronić, ale właśnie cierpliwie wysłuchać obie strony, i z tego co było przedstawione, na zasadzie wskazanych przez strony dowodów z zastosowaniem prawa rzecz rozstrzygnąć.

Instrukcya sprawy w ogólności jest dwojaka:

1. Zwyczajna czyli ordynaryjna w któréj zachowane bydź powinny wszelkie formalności;

2. Skrócona czyli summaryczna, w któréj niektóre formalności są wypuszczone przez prawo.

Zwyczajna w sprawach większéj wagi w ogólności, skrócona w mniejszéj, jest wskazaną.

Między innemi, postępowanie skrócone a raczéj wyjątkowe przepisane jest dla Sądów Podsędkowskich. Lecz i w Trybunałach tak cywilnych jak handlowych, odbywa się także summaryczne postępowanie, odmienne nieco od postępowania przed Sądami podsędkowskiemi. Dla tego przedewszystkiem wskazać wypada, postępowanie zwyczajne czyli ordynaryjne, przez co łatwiéj poznać się daje wyjątkowe czyli skrócone.

Rozdział I.szy

o postępowaniu zwyczajném

Postępowanie zwyczajne zależy głównie na ustanowieniu obrońcy i na wzajemnem kommunikowaniu stanu wywodu i dowodów sprawy.

Ustanowienie obrońcy. Żadna ze stron przed Trybunałami cywilnemi i Sądami wyższemi nie może sama stawać, wniosków czynić i bronić się, ale czynić to powinna przez swoich obrońców. Dla tego już w pozwie wymienić należy obrońcę,

którego obrońca strony przeciwnej zawiadomić ma, że stawać będzie. Jeżeli jednak strona sama chce się bronić, może to wprawdzie czynić, ale zawsze przy assystencyi swego obrońcy, to jest: Patrona, Adwokata, lub Mecenasa. Wolno jéj także po wprowadzeniu sprawy przymówić się ustnie.

Kommunikacya pism. Obrońca powoda wręczy obrońcy pozwanego stan sprawy, i złoży dowody albo jemu, albo w kancellaryi Trybunału do przejrzenia. Poczem obrońca pozwanego w ciągu dni piętnastu, wręczy obrońcy powoda odpowiedź swoję i dowody swoje w sposobie jak wyżej. Jeżeli obrońca powoda widzi tego potrzebę, wręczy znów odpowiedź swą, na odpowiedź pozwanego, co nazywamy repliką, na tę odpowiedź może pozwany znowu odpowiedzieć i tę odpowiedź wręczy obrońcy powoda. I na tem koniec. Tak przygotowana sprawa wpisuje się do rejestru sądowego z którego przywołana, zostaje sprawa przed Sąd. Tam obrońcy przedstawiają swoje piśmienne obrony i dowody, po czem zapada już wyrok.

Oddział 1.
Środki dowodu i obrony

Środki dowodów powinny bydź Sądowi wskazane, bo na zasadzie ich wyrok ma bydź wydany, przeciwko zaś skardze i dowodom, stawia pozwany obronę czyli dowód.

Dwojakiego on jest rodzaju:

1. Excepcya czyli wyjątkowa obrona przeciwko skardze.
2. Odpowiedź na skargę czyli obrona w samej sprawie.

Excepcyą nazywamy każde przytoczenie prawa /: juris :/ lub czynu /: actio :/ przez które żądanie drugiéj strony, stać się ma bezskutecznem – prawa jest np: przedawnienie; – czynu, transakcya czyli umowa spór kończąca.

Podług kodexu postępowania, excepcye są w ogólności trojakiego rodzaju.

1. Deklinatoryjne, /: exceptiones declinatoriae :/ są to excepcye zwracające sprawę do innego Sądu, a to z powodu: albo, że Sąd przed którego sprawa wniesioną została, jest niewłaściwym do jéj sądzenia, że przeto w innym właściwym Sądzie sądzoną bydź winna

i tam odesłaną (: exceptio fori incompetentis :) - excepcya niewłaściwości Sądu, — albo że sprawa przed Sąd wniesiona, nie może bydź już w nim sądzoną, gdyż taż sama sprawa ma związek z inną sprawą w innym Sądzie już rozpoczętą (: exceptio connexitatis :); lub że sprawa sama już w innym Sądzie rozpoczętą została, a przeto wisi już na wokandzie w innym Sądzie, (: litis pendentis :)

2. Dilatoryjne (: exceptiones dilatoriae :) odkładające, które dążą do tego, aby sprawa na rzecz pozwanego jeszcze odwleczoną została, i ten że nie był przymuszony zaraz odpowiadać, ale raczej dopiero po dopełnieniu pewnej formalności. Takiemi excepcyami są:

a. żądanie przez pozwanego wniesione, iżby powód jako cudzoziemiec, podług przepisów prawa, przedewszystkiem złożył kaucyą stosowną, odpowiednią kosztom, jakieby wygrywający pozwany na popieranie sprawy poniósł. art: 166. post: i 16. kod: cywil:

b. żądanie przez pozwanego beneficyalnego sukcessora wniesione, iżby sprawa przeciwko niemu rozpoczęta, wstrzymaną była przez prawem zakreślony czas do spisania inwentarza i do namyślenia się, to jest do miesięcy 3. i dni 40; lub więcej, jeżeli Trybunał dłuższego czasu dozwoli.

c. żądanie przypozwania przedewszystkiem ewiktora, to jest osoby, która zbywszy rzecz jaką, stała się odpowiedzialną nowemu posiadaczowi z tytułu alienacyi, względem tego, o co tenże właśnie przez powoda zapozwanym został. Żąda przeto pozwany, aby osoba, od której rzecz nabył, ewiktorem zwana, przez powoda przypozwaną została; bo zbywca właśnie odpowiedzialnym jest za rzeczywistość praw jakie przelał na pozwanego, a względem których spór przez powoda wszczętym został; sam przeto bronić się także ma prawo.

Taka ewikcya dotycząca nieruchomości zowie się formalną art: 182. Różni się od niéj ewikcya prosta, wypływająca z prostego zaręczenia przez ręczyciela za dłużnika, właśnie zapozwanego.

d. żądanie unieważnienia pozwu z powodu nieformalności jego;

e. żądanie złożenia przedewszystkiem oryginalnego dokumentu, na który się powód powołuje, dla rozpatrzenia się w nim i czynienia zarzutów fałszu.

3. Peremptoryjne /: peremptoriae :/ które dążą do zniweczenia skargi, albo dla tego, że powód nie jest wylegitymowanym

do działania, nie ma facultatem agendi; bo jest małoletnim, mężatką działającą bez upoważnienia męża; - albo że zaszło już przedawnienie sprawy; - albo nakoniec: że obowiązek, o który spór idzie, już ustał, jednym z sposobów w art: 1234. kod: cywil: wskazanych. I te właśnie excepcye zbliżają się do obrony głównéj.

Excepcya jako wyjątkowa obrona, powinna bydź tak jak każde pismo, przeciwnikowi wręczona, który albo ją przyjmuje za usprawiedliwioną, i dobrowolnie jéj zadosyć uczyni; albo za nieusprawiedliwioną, a wtedy przytaczający ją, powinien ją w ogólności przed wszelką inną obroną, przed Sąd wnieść. Jeżeli excepcya za usprawiedliwioną przez Sąd uznaną zostanie, nie potrzebną już będzie dalsza obrona, i wyrok wprost powoda z żądaniem oddali. Jeżeli zaś excepcya odrzuconą będzie, sprawa wprowadza się w głównym przedmiocie. Powód usiłuje udowodnić żądanie swoje, pozwany broni się. Z tąd drugim środkiem obrony w ogólności jest:

Obrona w saméj sprawie, przez którą pozwany tłomaczy się tak co do czynu przez powoda przytoczonego, jako i co do prawa żądanego. Zbija przeto czyn, np: jakoby się zobowiązał; zbija

przytoczone zasady prawa, na których powód gruntuje pretensye swoje.

A tak w miarę przedstawianych przeciw niemu przez powoda dowodów, stawia odwód, usiłując dowody osłabić, lub je obić i zniweczyć, za nieszkodzące prawom swoim i za żadne wykazać. Wypada więc w porządku wykazać formę ustanowienia dowodów przez powoda, i formę odbicia onych przez pozwanego.

Oddział 2gi
o ustanowieniu dowodu i odwodu

O dowodach mówiliśmy w wykładzie prawa cywilnego, a mianowicie, podzieliliśmy je głównie na piśmienne, techicznie zwane dokumenty; i nie piśmienne, jako to: przyznanie sądowe, przysięga, zeznanie świadków, i:t:p: – Odwód zaś jest reakcyą przeciw dowodowi.

Jak dowód tak też i odwód powinien bydź Sądowi przedstawiony i sądownie ustanowiony, to jest postawiony w takiéj mocy, iżby Sędziego stanowczo mógł o prawdzie przekonać. Procedura wskazuje formy tego ustanowienia, a zadaniem jéj

w téj mierze było, izby śpiesznie i ostrożnie postępować, zapobiedz pieniactwu i postawić Sędziego w możności wymierzenia ści stéj sprawiedliwości.

Ogólną zasadą w ustanowieniu dowodów jest: kto twierdzi dowodzić powinien; affirmanti incumbit probatio; przecze nie bowiem (: negativum :) dowodzone w ogólności bydź nie może.

Jak więc powód powództwo swoje udowodnić ma, tak znowu pozwany swój twierdzący odwód, swoją excepcyą, gdyż: reus qui exceptione utitur, actor est. W miarę przeto stawionego dowodu, odwód jest potrzebnym; bo kto z rozpieraiących się ma za sobą lepszy dowód twierdzenia swego, ten sprawę wygrywa. Z tąd wypływa że przychodzenie bez dowodu, żądanie żadnym dowodem nie wsparte, prostemu oddaleniu ulega.

Dostatecznym dowodem będzie tu proste zaprzeczenie, bo jaka broń zaczepna taka i odporna dostateczna.

Przejdźmy z kolei ustanowienie znanych nam dowodów z wykazaniem zarazem stosownego odwodu.

Dowód piśmienny ustanawia się, przez przedstawienie go stronie przeciwnéj do przyznania go i Sądowi do rozpoznania

ważności jego, zwłaszcza gdy nie jest autentycznym czyli urzędowym ale prywatnym, który o tyle nabiera mocy urzędowego aktu o ile jest niezaprzeczony co do pisma lub przynajmniej podpisu, a tem samem przyznany. Wszakże Sąd z urzędu sam z siebie, bez wniesienia przez stronę o to żądania, nie może uznawać nieważności aktu chociaż by tenże był najnieformalniejszym np: Testament bez daty lub podpisu, i: t: p: –

Strona która nie poprzestając na zaprzeczeniu, chce mieć pismo lub podpis przyznany; bo jéj na tém zależy, aby miała np: po śmierci tego który pismo wydał, gotowy dowód zupełny i ważny przeciw jego sukcessorom, może przeciwną stronę zapozwać końcem uzyskania aktu przyznania, potwierdzającego wyraźnie pismo, lub wyroku uznającego pismo za przyznane. Jeżeli pozwany przyzna pismo, przyznanie to w wyroku zamieszczone, będzie stanowiło akt przyznania; jeżeli zaprzeczy, wtedy powód dowody stawić powinien przekonywające o prawdziwości pisma; gdyż affirmanti incumbit probatio.

Odwodem bowiem przeciwko dowodowi piśmiennemu jest:

1. Zaprzeczenie pisma lub podpisu;
2. Zadanie fałszu pismu lub podpisowi.

A. w pierwszym przypadku, gdy odwodem jest proste zaprzeczenie, strona chcąca użyć pisma za dowód, będzie musiała dowodzić rzetelności onego; gdyż affirmanti incumbit probatio. Dowód ten ustanawia się, albo:

a. przez sprawdzenie pisma za pośrednictwem trzech biegłych wyrokiem mianowanych, którzy w obec Sędziego delegowanego, przez porównanie pisma nieprzyznanego z innem pismem lub podpisem téj saméj osoby, która pismo nieprzyznane wydała, mianowicie téż z znajdującém się, w aktach urzędowych lub prywatnych i niezaprzeczonych, sprawdzenie uskutecznią, i zdanie swoje w relacyi przez siebie ułożonéj, otworzą. Sąd na zasadzie takiéj relacyi, zgodnie wszakże z swojém przekonaniem, wyda wyrok, albo oddalający powoda, albo uznający pismo za dowód.

b. przez świadki, którzy widzieli jak pisano, albo mają wiadomość o czynach mogących służyć do odkrycia prawdy.

Gdy dowiedzioném będzie przez sprawdzenie lub przez świadki,

że dokument jest pisany przez tego który się go wypierał, skazany będzie na karę 150. fran: na koszta i wszelkie wynagrodzenia, a nawet może bydź skazany na areszt osobisty w głównym przedmiocie sprawy.

B. w drugim przypadku, gdy odwodem jest zadanie fałszu podpisowi lub pismu przez tego przeciw któremu dokument za dowód jest stawiony, ten kto zadaje fałsz z zasady: affirmanti incumbit probatio, fałszu dowodzić winien. Czynić to może albo na drodze kryminalnéj, gdy skarży osobę, o sfałszowanie pisma podejrzaną; albo na drodze cywilnéj gdy się nie oskarża osoby o dopuszczenie się fałszu, bo jest niewiadoma, lub już nie żyjąca.

Jednakże, jeżeliby w ciągu tego dochodzenia, wykrywał się, lub mógł się wykryć sprawca fałszu, śledztwo czynu i sprawcy odstąpione bydź ma przez Sąd cywilny Sądowi Kryminalnemu. W każdym zaś razie, gdy się fałsz dochodzi na drodze kryminalnéj, zawiesza się cywilne, głównéj sprawy, postępowanie, aż do ukończenia sprawy kryminalnéj, przez zapadnięcie prawomocnego wyroku kryminalnego.

Postępowanie dotyczące zadania fałszu na drodze cywilnéj, dzieli się na cztéry epoki:

pierwsza. Strona przedewszystkiem nie przyznająca dokumentu przeciw sobie stawionego, powinna się zapytać osoby produkującéj, czy chce użyć tego dokumentu za dowód, bo w takim razie fałsz onemu zada. Produkujący powinien w ciągu dni ośm stanowczo odpowiedzieć aktem przez woźnego doręczonym patronowi przez patrona. Jeżeli w przeciągu tego czasu nie odpowié, lub wyraźnie zadeklaruje, że nie użyje tego dokumentu do sprawy, wtedy rzecz kończy się, bo Sąd dokumentu tego jako wycofanego, w sprawie rozpoczętéj, za środek do dowodu nie przypuści. Jeżeli zaś produkujący oświadczy, że dokumentu użyje za dowód, bo jest rzetelny; wtedy strona zadająca fałsz, powinna jawnie w kancellaryi Trybunału w księdze pisarskiéj, chęć zadania fałszu oświadczyć i żądać w Sądzie wyroku dozwalającego zadać fałsz i nakazującego złożenie w kancellaryi Pisarza dokumentu zaskarżonego, końcem dochodzenia fałszu, i delegującego Sędziego przed którym fałsz będzie dochodzony. Jeżeli bowiem tego wszystkiego nie uczyni, wtedy Sąd dokument ten, za dowód przyjmie.

Druga epoka zaczyna się od zapadnięcia wyroku złożenie dokumentu nakazującego. Jeżeli produkujący nie uczyni zadosyć temu wyrokowi i w przeciągu trzech dni od wręczenia mu tegoż wyroku, nie złoży zaskarżonego dokumentu w kancellaryi Trybunału, wtedy znowu Sąd dokumentu tego za dowód nie przyjmie, bo go uważać będzie za cofany. Jeżeli zaś skład dokumentu nastąpi, wówczas dopiero Sąd stosownie do przedstawienia, nakaże wyrokiem środki dowodzenia fałszu.

Trzecia epoka obejmuje wyprowadzenie dowodu względem fałszu, który może bydź dowodzony, albo za pomocą innych dokumentów, albo przez świadki, albo nakoniec przez biegłych w sztuce pisania, których Sąd wyznaczy, a którzy przez porównanie pisma zaskarżonego z pismem innem niezaprzeczonem i niezaskarżonem, mianowicie też z urzędowem, o które strona postarać się winna, i ściągnąć je za pośrednictwem Sądu od zachowywaczy aktów autentycznych, ocenią też samość i rzetelność lub fałsz. W miarę opinii biegłych i zdania w téj mierze Sądu, zapada wyrok, albo uznający dokument za fałszywy, a wtedy jako dowód w sprawie, odrzucony i zniszczony

będzie; — albo za prawdziwy, a wtedy nietylko za zupełny dowód przyjętym będzie, ale nadto zadający fałsz skazanym zostanie na karę najmniéj 300, fr: — za bezzasadne zadanie fałszu.

Czwarta epoka obejmuje dalsze po wyroku postępowanie, a mianowicie: wskazuje założenie appellacyi, tudzież skutek wyroku prawomocnego, a w szczególności: że między stronami, wyrok taki stanowi prawo, trzeciemu zaś nie szkodzi.

II. i przyznanie sądowe stanowiące dowód czyni się przez stronę osobiście, albo przez swego szczególnego pełnomocnika, nie może bydź odwołane a przeto przyznające, może tylko w odwodzie wystąpić przeciwko pełnomocnikowi, że przestąpił zakres pełnomocnictwa. Może także w odwodzie przeciw stawionemu przyznaniu swemu, przywodzić: że przyznanie jego ścisłemu tłomaczeniu ulega, że przeto dzielonem bydź nie może, to jest: że kiedy strona przeciwna przyjmuje z przyznania to, co dla niéj jest korzystnem, musi także przyjąć i to, co nie jest dla niéj, ale jest dla przyznającego korzystnem.

Przyznanie dzieje się albo dobrowolnie, albo niedobrowolnie przez zniewolenie strony do zeznania za pośrednictwem

czynionych jéj pytań. Są to tak zwane technicznie: Interrogatorya, które się czynią albo przez przeciwną stronę za zezwoleniem i w obec Sądu, albo przez sam Sąd w obec strony przeciwnéj, a to końcem wyjaśnienia rzeczy i wykrycia prawdy. Pytania powinny bydź ułożone, a odpowiedzi protokólarnie spisane. Nie chcący odpowiadać, uważany jest za przyznającego.

III. Przysięga, któréj strona chce użyć za dowód, jeżeli jest stronie przeciwnéj deferowana, powinna bydź przez stronę deferującą ułożona, czyli rota jéj wynormowana na piśmie i stronie przeciwnéj zakommunikowana, która albo ją przyjmuje, albo sprostowania zażąda, albo wcale nie przyjmuje, w miarę tego zapada wyrok, albo nakazujący wykonać przysięgę bez sprostowania, lub za stosownem przez Sąd sprostowaniem roty, albo wprost zasądzający deferującemu żądanie jego przeciw niechcącemu wykonać przysięgi.

W skutek wyroku nakazującego wynormowaną wykonać przysięgę, strona wezwana przez przeciwnika, stawić się powinna i przysięgę wykonać w Sądzie obrządkiem religii jaką wyznaje, powtarzając wyrazy roty przysięgi przez

Sędziego wymawiane. Wszystko to odbywa się publicznie wobec przeciwnika, lub po należytém onego zawezwaniu. W razie choroby udowodnionéj, będzie delegowany Sędzia do zejścia do mieszkania osoby choréj i odebrania od niéj przysięgi.

Odwodem przeciwko deferowanéj przysiędze, może bydź jedynie referowanie onejże, to jest odkazanie jéj temu, który ją narzuca. Co się odbywa także w formie powyższéj. Przysięgę sądową z urzędu naznaczoną, sam Sąd normuje, ale zawsze na wniosek strony, że chce tego dowodu użyć. Wszystko zresztą odbywa się w powyższy sposób. Jeżeli osoba zbyt jest oddalona, lub religii, któ- ra wymaga, aby w świątyni przysięgi odbierane były, będzie właściwy najbliższy Sąd lub Sędzia, wyrokiem delegowany.

Strona wezwana do przysięgi, jeżeli się w terminie pozwem oznaczonym nie stawi do jéj wykonania, uznaną będzie wyrokiem zaocznym, za nie chcącą lub nie mogącą wykonać przysięgi, i za przegrywającą zaocznie sprawę. Lecz usprawiedliwiwszy niemożność stawiennictwa, może bydź jeszcze dopuszczoną do przysięgi, a po jéj wykonaniu wyrok poprzedni na rzecz swoją poprawić.

IV. Dowód przez świadki ustanawia się przez inkwizycyą, czyli przez badanie świadka na okoliczności dotyczące sprawy onemu wiadomej. Świadek bowiem jest to osoba wezwana do zeznania swéj wiadomości przedmiotu sprawy dotyczącéj. W jakich przypadkach dowód przez świadki miejsca mieć nie może, mówiliśmy w prawie cywilném. Postępowanie zaś zwyczajne do ustanowienia tego dowodu jest następujące:

Strona chcąca tego dowodu użyć, powinna ułożyć okoliczności czyli fakty, na jakie chce mieć świadków przesłuchanych i pismo z faktami stronie przeciwnéj wręczyć, która w dniach trzech z swéj strony, może fakty sprostować lub inne ułożyć, i znowu pismo w téj mierze wygotowane, nawzajem wręczyć. Po czem zapada wyrok rozstrzygający spór o fakty, nakazujący inkwizycyą i do jéj wyprowadzenia delegujący Sędziego.

Po wręczeniu tego wyroku stronie przeciwnéj, strona popierająca powinna pod nieważnością, w ciągu tygodnia od wręczenia onego lub w terminie wyrokiem zakreślonym, żądać od Sędziego delegowanego rozkazu, końcem pozwania świadków na dzień i godzinę przez niego naznaczone. Otrzymanie tego rozkazu, stanowi

zaczęcie inkwizycyi.

Świadkowie będą pozwani, a strona przeciwna wezwana, iżby była obecną badaniu. Świadek niestawujący będzie skazany na karę pieniężną od 10. do 100. fr. jeżeli gruntownych przyczyn niestawiennictwa nie udowodni. Między wręczeniem pozwu świadkowi a terminem stawiennictwa, powinien dzień jeden upłynąć, z dodaniem na każde cztery mile odległości zamieszkania świadka od miejsca badania po dniu jednym.

Wolnemi są od świadczenia wstępni, zstępni i małżonek strony. Mogą zaś bydź od świadectwa wyłączeni:

a. blizcy krewni,

b. domniemani sukcessorowie,

c. ci którzy otrzymali podarunek od strony, lub jadły i piły z nią, już po wyroku inkwizycyą nakazującym, to jest z stroną na rzecz której zeznawać mają,

d. w służbie strony zostający,

e. skazani na karę chańbiącą, lub pod śledztwem kryminalnem zostający.

Żądanie wyłączenia powinno bydź podane przed

wysłuchaniem świadka i dowodami wsparte. Pomimo tego świadek wysłuchanym będzie, tylko Sąd wyrokujący przy ocenieniu ważności zeznań, na wyłączenia wzgląd mieć może.

Co do sposobu czyli badania następujące służą prawidła:

1. Badanie odbywać się ma w obecności strony przeciwnej,

2. Każdy świadek osobno słuchanym będzie, i wykonać ma naprzód przysięgę na to, że powie prawdę, po czem odpowie na czynione mu zapytania ustnie, nigdy zaś przez odczytywanie pisma poprzednio przez siebie przygotowanego.

3. Pisarz spisze protokół zeznań, który po odczytaniu ma bydź podpisany przez świadka jeżeli pisać umie, przez Sędziego, Pisarza i przez strony.

4. Podczas słuchania świadka, strona obecna nie może mu sama czynić zapytań zwracających jego uwagę; jeżeli widzi tego potrzebę, powinna to czynić za pośrednictwem Sędziego.

5. Wysłuchanie świadków wszystkich ukończyć się powinno w ciągu dni ośmiu od pierwszego wysłuchania, chybaby Sąd dla słusznych powodów termin ten prolongował czyli przedłużył. Jedno tylko takie odroczenie może bydź dozwolone.

Odwodem przeciwko temu dowodowi, jest wzajemna inkwizycya zwana odwodową, którą w sposobie powyższym w ciągu tegoż samego jak wyżéj tygodnia wyprowadzić może strona przeciwna przez swoich świadków na zbicie twierdzeń lub zeznań sobie przeciwnych.

Dowód zupełny stanowią zgodne dwóch przynajmniéj świadków na jednę okoliczność zeznania.

V. Relacya czyli zdanie biegłych w sztuce, jako dowód, w okolicznościach szczególnéj umiejętności do ich wyjaśnienia lub ocenienia wymagających, ustanawia się także przez wyrok nakazujący relacyą biegłych i delegujący Sędziego do odebrania od nich przysięgi. Poczém w dniu i miejscu przez siebie oznaczoném zejdą się biegli, obejrzą rzecz ich rozpoznaniu poddaną i spiszą jednę relacyą czyli jedno zdanie na które większością głosów zgodzić się powinni. Trzech bowiem biegłych ma bydź wyznaczonych, albo tylko jeden. Jeżeli się strony nie zgodzą na osoby biegłych, Sąd sam ich zanominuje, czyli wyrokiem wyznaczy.

VI. Udanie się Sędziego na miejsce sporu końcem naocznego przekonania się o stanie i położeniu rzeczy, /:visio:/ jako dowód,

ustanawia się przez wyrok nakazujący obejrzenie i delegujący Sędziego, który w wyznaczonym przez siebie terminie, uda się z Pisarzem, kosztem strony, na miejsce, uskuteczni obejrzenie, i spisze stosowny protokół.

Oddział 3.ci

Skutkiem dowodu ma bydź przekonanie Sędziego o prawdzie twierdzenia. Najważniejszym dowodem jest przyznanie i pismo niezaprzeczone lub uznane, tudzież obejrzenie przez Sędziego. Mniéj pewnym dowodem są zeznania świadków, dla tego téż z większemi ostrożnościami ustanawia się. Najsłabszym dowodem jest dowód z domniemania, o którym mówiliśmy w prawie cywilném. Dowód ten formalnego ustanowienia nie potrzebuje, bo jest albo przez prawo wskazany, albo Sędziego uwadze pozostawiony. Ustanawia się zatem z okoliczności nastręczających się przez stronę wskazanych, z których Sędzia wyprowadza prawdę.

Rozdział 2.gi

o postępowaniu skróconém czyli sumaryczném

Postępowanie summaryczne w Trybunałach tem się tylko różni od zwyczajnego, że strony przed wprowadzeniem sprawy na audyencyą, nie potrzebują kommunikować sobie pism obrończych i dowodów; po zapozwaniu zwyczajnym sposobem, sprawa przed Sąd wprowadzoną będzie, i natychmiast bez żadnej instrukcyi na piśmie, osądzoną. Kommunikują się tylko excepcye, iżby strona mogła się przygotować na odpowiedź.

Ustanowienie dowodów takim samym odbywa się sposobem jak w postępowaniu zwyczajném, wyjąwszy dowód ze świadków który się krótszym sposobem ustanawia. Nie potrzeba bowiem poprzedniczo czynów punktami wyszczególniać; wyrok wskaże fakty do inkwizycyi; Sędzia wyznaczy dzień i godzinę do jéj wprowadzenia i świadków w terminie na audyencyi przesłucha, lub Sędziego do przesłuchania wyznaczy. Spisze się potém protokół zeznań świadków przy zachowaniu zresztą formalności zwyczajnego postępowania.

Postępowanie summaryczne ma miejsce w następujących tylko przypadkach:

a. appellacye od wyroków podsędkowskich,

b. sprawy osobiste, to jest które się do prawa rzeczowego nie odnoszą, ale których przedmiotem jest zapłata pewnéj summy; do ilości nieograniczonéj jeżeli żądanie wspiera się na dokumencie niezaprzeczonym, inaczéj bowiem potrzebném będzie postępowanie zwyczajne, wyjąwszy gdy summa nie przenosi 1000. fr: bo wtedy, chociażby się żądanie na dokumencie nie wspierało, sprawa summarycznie sądzoną bydź może.

c. żądania tymczasowe, jako to względem opieczętowania pozostałości, przyaresztowania rzeczy lub osoby, tymczasowego ostrzeżenia hypotecznego, i: t: p: —

d. żądania wymagające pośpiechu, jako to: gdy idzie o zniesienie aresztu, o wstrzymanie exekucyi, o konieczne reperacye komornicze, o zapłacenie komornego, dzierżawy, czynszu, i: t: p: —

Oprócz summarycznego postępowania w Trybunałach cywilnych, jest jeszcze postępowanie szybkie zwane en referé które się odbywa na zalecenie Prezesa Trybunału dozwalającego zapozwać albo natychmiast, nawet do mieszkania Prezesa; albo na najbliższą audyencyą, przed innemi sprawami;

albo w krótszym od zwyczajnego terminie. Tak szybkie postępowanie może mieć miejsce jedynie w przedmiotach szczególniejszego pośpiechu wymagających, co uwadze Prezesa jest pozostawionem.

Jeżeli Trybunał widzi tego potrzebę, może nakazać złożenie sobie dokumentów do przejrzenia, a nawet, gdyby obustronne wywody były niedostateczne, może zalecić stronom instrukcyą na piśmie, to jest sporządzić na piśmie dokładniejsze wywody i złożyć je wyznaczonemu wyrokiem Sędziemu do sporządzenia relacyi i onej Trybunałowi przedstawienia.

Postępowanie w Trybunałach handlowych odbywa się także summaryeznie. Tam strony same stawają bez pośrednictwa Patronów, same wprowadzają sprawę lub przez swych szczególnych pełnomocników.

Termin pozwu jest tylko jednodniowy a może bydź przez Prezesa i do godziny skrócony.

Postępowanie w Sądach podsędkowskich jest również skrócone. Termin pozwu jest jednodniowy tak jak w Trybunale handlowym; lecz strony mogą także bez pozwu dobrowolnie

stawić się przed Podsędkiem chociażby nie był właściwym ani z zamieszkania, ani z położenia przedmiotu, i upoważnić go do rozsądzenia sprawy w ostatniej instancyi.

Strony stawają osobiście lub przez swych pełnomocników, albo też Obrońców, których pośrednictwa prawo nie wymaga. Wysłuchane będą wnioski stron, bez żadnej poprzedniej komunikacyi, i natychmiast sprawa rozsądzoną zostanie. Jeżeli fałsz dokumentowi jest zadanym, Podsędek zaparafuje go i sprawę odeśle przed Trybunał.

Dowód zaś przez świadki wyprowadzony być ma nader skróconym sposobem. Wyrok oznaczy fakty i wyznaczy dzień, w którym dostawieni świadkowie wysłuchani będą, czego spisze Pisarz krótki protokół i zaraz Podsędek wyda wyrok, lub też na najpierwszej audyencyi.

Jednym z ważniejszych przedmiotów, przychodzących pod rozsądzenie podsędkowskie, jest possessya cywilna, gdy zachodzi spór o posiadanie cywilne nieruchomości; gdy w razie zakłócenia possesyi, to jest używalności, idzie o to, kto z kłócą=cych się ma być utrzymany w posiadaniu nieruchomości,

aż do ostatecznego rozpoznania własności.

Prawo położyło zasadę: że ten kto przez rok spokojnie posiada cywilnie nieruchomości, biorąc wstecz od ostatniego zakłócenia, powinien bydź w posiadaniu utrzymany. Kto chce przeto mieć przysądzone posiadanie, powinien przynajmniej przez ów rok, spokojnie i od cudzéj łaski niezawiśle, osobiście lub przez osobę do niego należącą posiadać, i najdaléj w rok po nastąpionem zakłóceniu, skargę przeciw naruszającemu possessyą, podać, inaczéj skarga wprost odrzuconą bydź winna.

Jeżeli wypadnie dowód na possessyą ze świadków wyprowadzić, wtedy inkwizycya nie będzie mogła wchodzić w zasadę prawa posiadania, to jest w rozpoznawanie tytułu do posiadania; po prostu dążyć ma do tego, aby wykryć, kto z kłócących się, przez rok ostatni spokojnie posiadał, i czy miało i kiedy miejsce zakłócenie, czy zaszła przeszkoda w używaniu i kiedy.

Bez poprzedniego rozpoznania sprawy względem possessyi, nie można łącznie prowadzić procesu o własności. Trzeba zatem albo rozpoczęty proces o possessyą skończyć, zanim się przystąpi do skargi o własność, albo zrzec się skargi possessoryinéj, i od

razu wystosować pozew o własność przed Trybunał.

Sprawa wreszcie w Sądzie podsędkowskim rozpoczęta powinna się stanowczo skończyć w ciągu czterech miesięcy od dnia wyroku przedstanowczego, gdyż po upływie tego czasu, sprawa sama z siebie w tej instancyi upada, i trzeba ją na nowo rozpoznać, lub udać się po rozsądzenie do Trybunału.

Rozdział 3ci

o punktach incydentalnych.

W toku instrukcyi sprawy, mogą bydź przez strony, podane nowe okoliczności pod roztrząśnienie Trybunału, pierwej nim zapadnie wyrok w głównym przedmiocie. Takie nowe okoliczności i żądania zowią się punktami incydentalnemi, możnaby je nazwać okolicznościami lub żądaniami wypadkowemi. Kodex podaje siedém takich punktów. Jakoto:

1. Żądanie incydentalne kiedy strona oprócz głównego żądania, zakłada inne jeszcze pretensye, np: domaga się procentu, lub pozwany z wzajemną skargą przeciw powodowi występuje.

2. Wchodzenie osoby trzeciej do sprawy co technicznie zowie się interventio. Jest to podanie osoby trzeciej, nie wchodzącej do sprawy głównej, przez notę uczynione z żądaniem przypuszczenia jéj do sprawy między dwoma toczącej się, gdyż ma swój interes, iżby do procesu wchodziła; np: gdy strony spór z sobą prowadzą o rzecz która do trzeciego należy, żeby zatem rzecz nie była przysądzona jednéj lub drugiéj stronie, trzecia występuje, domagając się jéj zwrotu.

3. Niemożność dalszego postępowania.

a. z powodu naturalnéj lub cywilnéj śmierci jednéj ze stron; wtedy bowiem za doniesieniem przeciwnéj stronie, patronowi przez patrona, o zaszłéj śmierci, wstrzymuje się bieg sprawy do czasu złożenia deklaracyi przez sukcessora, względem tego, czy chce daléj sprawę popierać. Może bowiem sukcessor odstąpić od popierania powództwa lub obrony, i tym sposobem spór zakończyć. Jeżeli sukcessor wezwany, deklaracyi nie składa, należy żądanie o to wnieść do Sądu jako punkt incydentalny. Sąd wtedy uznając sukcessora, że od sprawy nie odstępuje, wydaje wyrok nakazujący wrócenie się do procesu,

przezco zaczyna się dalszy postęp instrukcyi od tego na czém się stanęło, a nawet zwraca się instrukcya sprawy do tego punktu, na jakim stanęła w czasie śmierci strony, i wszelkie po jéj śmierci postępowanie, za nie byłe uważanem będzie, jeżeli patronowie przed doniesieniem o śmierci strony lub po doniesieniu, nie zważając na ten wypadek, daléj w instrukcyi postępowali.

b. z powodu śmierci obrońcy jednéj ze stron, wtedy bowiem strona przeciwna, domagać się może, wrócenia się do procesu przez ustanowienie innego patrona w miejsce zmarłego, inaczéj bowiem sprawę zaocznie prowadzić daléj będzie.

Jeżeli jednak instrukcya sprawy, była już zupełnie do wydania wyroku gotową, bo już instrukcya piśmienna ukończoną została, lub głośna rozprawa zaczęła się, wtedy śmierć strony lub jéj obrońcy, nie wstrzymuje biegu sprawy.

Również nie wstrzymuje biegu sprawy odmiana stanu jednéj ze stron: np: niewiasty przez pójście za mąż, lub gdy strona stawszy się bezwłasnowolną, otrzymuje kuratora, mąż bowiem lub kurator sami sprawę daléj popierać winni.

4. Nieprzyznanie, gdy strona, w imieniu której Obrońca jej oświadczył chęć zapłaty, przyznał co, lub na co zezwolił, nie mając do tego pełnomocnictwa szczególnego; nie przyjmuje tego działania i występuje przeciw swemu obrońcy. Zowie się to technicznie po francusku: ledesaven, jest to więc punkt incydentalny, który przedewszystkiem rozpoznać należy.

5. Żądanie wyłączenia Sędziego, Assessora, lub Prokuratora, od sądzenia sprawy. Wyłączenie to może mieć miejsce, gdy zachodzi podejrzenie stronności Sędziego, który ma sądzić sprawę, a to albo z powodu pokrewieństwa z jedną ze stron, albo z powodu że ma interes w sprawie, albo że miał ze stroną stosunki sporne, albo że dawał stronie radę na piśmie przed sprawą, brał podarunki, jadł lub pił ze stroną po zaczęciu się sprawy. Punkt ten incydentalny ulega rozpoznaniu na podanie strony w tenczas, gdy się sam Sędzia o wyłączenie od sądzenia nie poda.

6. Żądanie odesłania sprawy do innego Sądu, a to z powodu że kilku sądzących członków zasiadającego Sądu jest spokrewnionych z jedną stroną.

7. Żądanie wyznaczenia Sądu z kilku tych Sądów, do

których jedna i taż sama akcya wniesioną została. Zdarza się to często w sporach między kilku sukcessorami, pod różnemi jurisdykcyami mieszkającemi. W takim razie na podaną prośbę, Sąd wyższy rozstrzyga i oznacza Sąd.

Takie są punkta czyli spory incydentalne, teraz z porządku następuje wskazać sposoby ustania instrukcyi.

Rozdział 4ty

o ustaniu instrukcyi

Gdy wszystko co potrzeba do instrukcyi sprawy, dopełnionem będzie, instrukcya kończy się i wyrok zapada. Lecz ustaje potrzeba instrukcyi sprawy czyli przerywa się, i już za ustałą i niepotrzebną poczytuje się, gdy zachodzą prawne okoliczności umarzające sprawę, takiemi są:

1. Ustanie prawa do skargi, przez zadosyć uczynienie onej przed zapadnięciem wyroku, jakoto, przez uiszczenie się i inne środki w Art: 1234. kod: cywil: wskazane.

2. Ustanie skutków z zaniesionej skargi czyli upadek procesu, (: peremptio actionis:). Upada zaś proces przez

niepopieranie go przez lat trzy od daty ostatniéj czynności instrukcyinéj, z dodaniem sześciu miesięcy, jeżeli w tymże przeciągu czasu, umarła strona lub Patron. Upadek wszakże procesu nie staje się samem przez się prawem /: ipso jure :/ owszem potrzeba o to zanieść przed właściwy Sąd skargę końcem uzyskania wyroku upadek procesu uznającego, bez takiego wyroku nie masz upadku. Wyrzeczony wyrokiem upadek procesu, ten zrządza skutek: że całe postępowanie, cała instrukcya od ostatniéj czynności, biorąc wstecz do pozwu, zupełnie się niweczy, tak, iż chcąc proces prowadzić, potrzeba na nowo pozew wydać i dalsze postępowanie ponowić. Albowiem przez upadek procesu, nie niweczy się prawo prowadzenia procesu, /: jus agendi :/ ale tylko niweczy się skarga i instrukcya sprawy /: jus actionis :/ Po upadku zatem procesu, można znowu tenże sam proces rozpocząć, ale z nowego już pozwu. Zyskuje przeto z upadku tylko pozwany na czasie, ale bynajmniéj nie przedawnia żądania prawem zaniesionego.

Przerywa się zaś upadek, jakimkolwiek aktem ważnym z strony powoda w instrukcyi zdziałanym.

3. Odstąpienie od sprawy, gdy powód wyraźnie i formalnie oświadcza, że od sprawy odstępuje, pozwany zaś to oświadczenie akceptuje. Odstąpienie przyjęte nie skutkuje bynajmniej utraty prawa prowadzenia nanowo procesu, /: jus agendi :/_ ale tylko skargę i postępowanie dotychczasowe niweczy /: jus actionis :/_ Można zatém po takowém odstąpieniu na nowo pozew wydać. Powodem odstąpienia jest zwykle dostrzeżenie przez powoda, jakiejś z swéj strony nieformalności, lub że sprawa nie przed właściwy Sąd wytoczoną została, i:t:p:_ Dla uniknienia więc zarzutu z strony pozwanego, powód odstępuje od sprawy. Ale jeżeli pozwanemu na tém zależy, iżby daléj proces był prowadzonym, może się temu sprzeciwić, poprzeć sprawę i wyrok uzyskać.

4. Zaspokojenie się pozwanego. Jest to wyraźne w akcie urzędowym oświadczenie się pozwanego, że skardze powoda zadosyć uczyni. Ma przeto takie znaczenie jak komplanacya.

5. Komplanacya /: complanatio :/_ jest to ugoda zapobiegająca procesowi wytoczyć się mającemu, lub załatwiająca spór wytoczony. Żeby zaś miała swój skutek, powinna bydź

albo w urzędowym akcie sporządzona, albo w akcie z podpisem prywatnym, ale przez Sąd utwierdzonym przez wyrok. Ostatnia zowie się komplanacyą sądową.

6. Sąd polubowny (: compromis :) Zachodzące spory nie koniecznie mają bydź przez ustanowione od Rządu Sądy, rozstrzygane, stronom zabierającym się do procesu, lub już w trakcie procesu, w Sądach zwyczajnych będącym, wolno jest ustanowić sobie Sąd oddzielny, wyjątkowych z osób prywatnych, na które się zgodzą. Taki Sąd nazywa się Sądem polubownym. Ustanawia się akt zwany kompromis, który jest układem, podług którego spór nie przez zwyczajny Sąd, ale przez Sąd polubowny ma bydź rozpoznany i rozstrzygnięty. Sporządza się on albo w protokóle przed wybranemi Sędziami polubownemi, albo przez akt urzędowy, lub z podpisem prywatnym. Sąd polubowny może bydź tylko na raz jeden do jednej sprawy ustanowiony, dla tego w kompromissie wyrazić należy przedmiot sporny i imiona Sędziów, pod nieważnością. Wprowadza się przed Sądem polubownym sprawa, podług formalności ustanowionych dla Trybunału, jeżeli się strony względem tego

inaczéj nie ułożyły. Sąd polubowny może bydź upoważniony sądzić ostatecznie, a wtedy wyrok jego nie będzie podpadał żadnéj appellacyi. Jeżeli nie jest do ostatecznego osądzenia upoważniony, idzie od niego appellacya, albo do Trybunału, albo do Sądu Appellacyjnego, stosownie do przedmiotu sprawy. Może także wydać akt pojednawczy w formie wyroku, jeżeli przed rozsądzeniem zdoła strony pojednać.

Fałsz zadany dokumentowi, nie może bydź przez Sąd polubowny dochodzony, ale odesłanym bydź winien do Trybunału lub do Sądu Kryminalnego.

Wyroki Sądu polubownego zaocznie zapadłe, to jest wydane, pomimo że jedna ze stron nie stawiła się, nie mogą bydź przez niestawającą opponowane, to jest temuż samemu Sądowi, który go zaocznie wydał, przez stronę przegrywającą, do zmiany lub zupełnego zniesienia, przedstawione. Lecz o oppozycyi będzie późniéj mowa.

Wyrok polubowny nie może bydź exekwowany, tylko na mocy zalecenia, czyli dodania klauzuli exekucyjnéj przez Prezesa Trybunału właściwego lub Sądu Appellacyjnego

jeżeli przedmiotem rozsądzenia był spór appellacyjny, to jest w appellacyi już wiszący. Tym końcem oryginał wyroku złożony będzie w ciągu trzech dni od zapadnięcia jego, w kancellaryi Trybunału, przez jednego z Sędziów polubownych. Prezes nie wdając się bynajmniej w rozpoznanie wyroku, nie wchodząc jak dalece prawnym jest, dodać mu winien klauzulę zalecającą wyexekwowanie wyroku.

Dział 3.ᵃ
o Wyrokach

Po skończeniu instrukcyi i głównem wprowadzeniu sprawy, strony i publiczność na dany znak prezydującego, wychodzą z izby sądowej do izby ustępowej. Poczem Sąd większością głosów stanowi wyrok, przywołuje strony z ustępu i ogłasza. Jeżeli każdy z sądzących jest innego zdania, przywołuje się wyrokiem jeszcze jeden Sędzia lub Assessor a nawet Adwokat jaki, i po powtórnem wprowadzeniu sprawy, wyrok musi bydź wydany.

Rozdział I.^{szy}

Wyroki mogą być różnego rodzaju.

1. Ze względu na stawiennictwo stron:

a. oczne czyli naoczne, które zapadają po wzajemném stawieniu się stron w Sądzie i tłomaczeniu się, a przynajmniéj po ukończeniu wzajemnych konkluzyi.

b. zaoczne, które zapadają pomimo nie stawienia się jednéj ze stron na audyencyą, mianowicie też strony pozwanéj. Wtedy bowiem Sąd, nie zważając na stawiennictwo strony, jeżeli znajduje żądanie sprawiedliwe, jakimś dowodem wsparte, przysądza je zaocznie, inaczéj oddali z nim powoda.

Gdy z kilku pozwanych, jedni stawają drudzy nie, wtedy w Sądzie podsędkowskim wydaje się wyrok, częścią oczny, częścią zaoczny; w Trybunałach zaś wydaje się przedewszystkiem, tak zwany wyrok połączenia, mocą którego Trybunał połącza sprawę nie stawających ze sprawą stawających, wyrok ten doręcza się tym, którzy się nie stawili, po czem na ponowiony pozew będzie wniesiona sprawa i zapadnie wyrok oczny, chociażby

się znowu który z pozwanych nie stawił. Niekiedy wydają się wyroki zaoczne bez pozwu na prosty wniosek strony; ale wyroki takie nie mogą bydź skazującemi. Są one albo tymczasowo zabezpieczające wierzytelności na dobrach, albo prostujące lub uzupełniające akty stanu cywilnego.

Jeżeli pozwany chce się uwolnić od napaści powoda, który wydawszy pozwy, onych nie popiera, może także po wezwaniu obrońcy powoda niestawającego, żądać wyroku zaocznego, odrzucającego powództwo zaocznie.

2. Ze względu na swoją stanowczość wyroki mogą bydź:

a. Nie stanowcze które zapadają w toku instrukcyi, nie rozstrzygając jeszcze głównego żądania, ale: albo stanowią coś tymczasowo, albo przygotowują sprawę, albo przedstanowczo coś rozpoznają. Z tąd trojakiego są gatunku:

aa. wyroki tymczasowe (: provisoir :) mocą których, Sąd przekonawszy się, że główna sprawa tak prędko rozstrzygniętą nie będzie, tymczasem coś względem przedmiotu spornego, na żądanie strony stanowi, jako to: zabezpiecza przedmiot, pozostawia stronę tymczasem w posiadaniu przedmiotu, lub sekwestr

czyli skład sądowy nakazuje.

bb. *wyroki przygotowawcze*, przygotowujące sprawę do rozstrzygnięcia głównej kwestyi, mianowicie rozstrzygające spory względem ustanowienia dowodu zachodzące, jakoto:- czy ma miejsce dowód ze świadków, lub dowód z przysięgi; — rozporządzające wreszcie dochodzenia właściwości pisma, podpisu; nakazujące zatem ułożenie faktów do inkwizycyi, wynormowanie roty przysięgi, sprawdzenie pisma, nakazujące złożenie dokumentów lub obejrzenie miejsca spornego przez Sędziego /: visio:/ _ zjazd na grunt; i:t:p: —

cc. *wyroki przedstanowcze*, przygotowujące tak sprawę, że po dopełnieniu takiego wyroku, już nic potém do czynienia nie pozostaje, tylko wydać wyrok stanowczy; takiemi są: nakazujące dowód jaki, *np*: podług ułożonych faktów wyprowadzić inkwizycyą; podług ułożonéj roty przysięgę wykonać. Nazywają takie wyroki *interlokucyjnemi*. Jeżeli przygotowawczy wyrok jest tego rodzaju, że właśnie stanowczo wpływa na późniejsze stanowcze rozstrzygnięcie, wtedy przybiéra znaczenie przedstanowczego.

b. Stanowcze, które rozstrzygają główny przedmiot sprawy, przysądzają lub odrzucają żądanie główne np: należność jaką lub uwolnienie od niej.

3. Ze względu na moc swoję exekucyjną czyli na wykonalność:

a. ostateczne, przeciwko exekucyi których żadna już obrona, żaden odwód służyć nie może, takiemi są: zapadłe wyroki pod tymczasową exekucyą, pomimo appellacyi lub oppozycyi; albo które w ostatniej instancyi zapadły. Należy to od przedmiotu sprawy i dowodów.

b. nieostateczne, których exekucya wstrzymuje się przez założenie oppozycyi lub appellacyi, o których w swojém miejscu powiemy.

Rozdział 2gi

o treści wyroków

Wyroki główne albo przysądzają założone pretensye i uiszczenie ich nakazują, albo od nich zwalniają. Obok tego skazują gdzie wypada na wynagrodzenie z powodu niewy-

nieuiszczenia się, na zapłacenie procentów umownych lub prawnych, i na inne stosownie do umów dodatkowych wniesione żądania, jako to: na areszt osobisty, i t. p. Przedłużają czas do uiszczenia się, stosownie do Art: 1244. kod: cywil: gdy dłużnik w takim zostaje stanie, że nie może od razu całości zaraz zapłacić, a spodziewać się należy, że się później uiści, wierzyciel zaś na zwłoce nie straci. Skazują wreszcie na poniesienie kosztów ze sprawy wynikłych, koszta te ponosić ma strona przeciwna na rzecz strony wygrywającej lub na rzecz jej obrońcy jeżeli koszta za nią ponosił i założył. Gdy strona częścią wygrywa częścią przegrywa, lub gdy na wzajemną skargę przegrywa, wtedy kompensują się, także między stronami krewnemi.

Ustanawiają nakoniec wpisy od spraw, się to opłaty od przedmiotu sprawy na rzecz skarbu, przez zakupienie stemplowego papieru wpisowego. Cena onego oznaczoną jest prawem stemplowem i zastosowana do wartości przedmiotu czyli objektu sprawy.

Każda sentencya wyroku wpisuje się do księgi, zwanej

sentencyonarzem treściwie, tudzież do protokółu audyencyonalnego przez Pisarza utrzymywanego. Protokół ten jest oryginalnym aktem sentencyi wyroku, czyli minutą sentencyi wyroku, z którego wygotowuje Pisarz minutę całego wyroku obejmującą: stawiennictwo stron, przyczyny czyli motywa, na których Sąd oparł sentencyę swoję, tudzież samą decyzyą czyli sentencyą skazującą lub zwalniającą, z wyrażeniem tego wszystkiego co się dopiero powiedziało o treści wyroku. Wyrażone są w nim nadto imiennie osoby sądzące, Prokurator i Pisarz.

Z takiego oryginalnego wyroku czyli z minuty, wydaje Pisarz stronom interessowanym, mianowicie wygrywającym wyciągi główne. Strona chcąca uzyskać taki wyciąg wyroku Trybunału lub wyższych Sądów, powinna przedewszystkiem złożyć Pisarzowi wygotowany przez siebie stan sprawy (: les qualitées :) który poprzednio winien bydź zakommunikowany Obrońcy strony przeciwnéj i przez niego przyjęty: spór o stan sprawy zachodzący, rozstrzyga stanowczo Prezydujący. Poczem, Pisarz stronie wygrywającéj wydaje żądany wyciąg

główny czyli gross wyroku z intytulacyą Najwyższéj władzy i z klauzulą exekucyjną, to jest z rozkazem wykonalności na dole wyroku wypisanym, nadającym sankcyą, czyli moc przymusową wyrokowi, przeciw skazanemu, któryby wyrokowi zadosyć uczynić nie chciał. Jeżeli strona przegrywająca żąda wypisu, może go uzyskać, ale bez klauzuli, bo go nie może exekwować.

Każdy wyrok żeby mógł bydź exekwowanym, powinien bydź przedewszystkiem w kopii wręczony albo saméj stronie przeciwnéj albo Obrońcy; w pierwszym razie, gdy jest stanowczy, w drugim gdy nie stanowczy, gdyż od daty wręczenia onego, rachuje się prawem zakreślony czas do użycia przeciw niemu środków dalszéj obrony, jako to: do opozycyi i appellacyi. Bez wręczenia zatem wyroku, nie można go exekwować, dla tego mówią: że bez wręczenia nie masz jeszcze zupełności wyroku. Wręczenie uskutecznia Woźny, w takim samym sposobie jak pozwu.

Dział 4.ty

o środkach prawnych przeciw wyrokom

Środkami prawnémi przeciwko zapadłym wyrokom zaocznym i ocznym, są:

1. Oppozycyja przeciw wyrokom zaocznym przez stronę, która się nie broniła wniesiona do tegoż samego Sądu, który wyrok wydał, z żądaniem uchylenia wyroku, jako sobie szkodliwego. A że brak obrony przy wyroku, pochodzić może albo z tąd, że strona pozwana lub wezwana, bronić się lub stawić w Sądzie nie mogła lub nie chciała, albo z tego powodu: że nie będąc pozwaną lub wezwaną, nie wiedziała o toczącéj się sprawie między dwiema osobami, i dla tego zapadł przeciwko niéj wyrok szkodliwy; przeto oppozycyja dwojakiego jest rodzaju.

a. oppozycyja przez stronę do sprawy powołaną,

b. oppozycyja trzeciego, przez stronę do sprawy niepowołanego. Forma i skutki tych oppozycyi wskazane będą późniéj.

2. Appellacya czyli odwołanie się do wyższego Sądu.

3. Restitutio in integrum, czyli odnowienie sprawy, w któréj

prawomocny wyrok już zapadł.

Jest jeszcze inny środek osiągnięcia satisfakcyi przez stronę, która wyrok za szkodliwy dla siebie uważa, a tym środkiem jest: żądanie pociągnięcia Sędziego do odpowiedzialności za nierzetelność w wyrokowaniu. Ale użycie tego środka nie obali już wyroku pełnomocnego, tylko może pociągnąć za sobą skazanie Sędziego i jego wspólników na wynagrodzenie szkód i straconych korzyści, z podu nierzetelnego zawyrokowania lub odmówienia sprawiedliwości wynikłych. Z resztą zagrożone są kary w kodexie karnym z roku 1848. za przestępstwa i występczenia w urzędowej służbie, w ogólności w Art: 343. 455. w szczególności zaś za nieprawy wymiar sprawiedliwości w Art: 377. 382. Jaką wreszcie formą oddaje się Sędziego pod Sąd, przepisuje postępowanie karne i dyscyplinarne.

Rozdział I.szy

o Oppozycyi

Oppozycyja przez stronę, ~~stronę~~ do sprawy powołaną, jest aktem prawnym, mocą którego strona przeciw której zapadł

wyrok zaoczny, żąda odmiany tegoż wyroku, od tego samego Sądu, który go wydał, z przyczyny, że tenże wyrok nie był zgodny z prawem albo co do materyi albo co do formy. Oppozycyja założona prawnie, i to jest w terminie właściwym i w formie przepisanej wstrzymuje exekucyją wyroku zaocznego.

Sprawa rozpoznaje się na nowo, w tymże samym Sądzie, który, albo wyrok swój zaoczny uchyli i inny na jego miejsce wyda, albo poprawi, albo w swej mocy utrzyma.

Oppozycyja ta wszakże nie ma miejsca:

a. po wyroku połączenia,

b. kiedy założoną została przeciwko wyrokowi, którym odrzuconą już została pierwsza oppozycyja. A tak raz tylko oppozycyja przez tęż samą stronę, i w tejże sprawie założoną bydź może. Jeżeli założywszy oppozycyją znów w Sądzie nie stawa i oppozycyi swej nie popiera, a strona druga pierwotnie zaocznie wygrywająca, jako pilniejsza, stawi się, wniesie sprawę z żądaniem odrzucenia założonej oppozycyi i uzyska wyrok zaoczny odrzucający oppozycyją, a tem samem utrzymujący swój pierwotny zaoczny wyrok w swej mocy, już nie można więcej zakładać

opozycyi, nawet przeciwko temu ostatniemu wyrokowi, inaczej nie byłoby końca opozycyom.

Opozycyja założoną bydź ma w czasie przez prawo zakreślonym i w formie wskazanej, inaczej nie będzie przyjętą; pozostanie więc inny dalszy środek przeciw wyrokowi zaocznemu a mianowicie appellacya do wyższego Sądu, i tak:

W Sądach podsędkowskich powinna bydź opozycya założoną w ciągu trzech dni od wręczenia wyroku zaocznego stronie skazanej; w akcie obejmującym zasady opozycyi wezwanie i najbliższy termin do stawienia się. Może jednak Podsędek, wedle okoliczności, albo przedłużyć w wyroku zaocznym termin, lub dopuścić jeszcze do założenia opozycyi, pomimo upływu owego trzechdniowego terminu; bo gdy się wykrywa że niestawający był ważnie przeszkodzony w stawieniu się przed Sądem, lub zaocznie skazany, nie mógł wiedzieć o sprawie dla nieobecności, lub ciężkiej choroby.

w Trybunałach cywilnych i handlowych termin do założenia opozycyi jest tydzień od wręczenia wyroku. Lecz że w Trybunałach cywilnych stawają Patronowie lub inni Obrońcy

za stronę, przeto pozwany, jeżeli nie chcąc stawać w Trybunale, nawet Patrona sobie nie ustanowił, może przeciwko zaocznemu wyrokowi, onego skazującemu, założyć oppozycyją, dopiéro w czasie exekucyi tegoż wyroku zaocznego przez zadyktowanie do protokółu Komornika, że zakłada oppozycyją. Lecz w takim razie, to swoje oświadczenie powinien w ciągu ośmiu dni poprzéć aktem formalnym, ustanawiając przytém Patrona, bez takiego poparcia, oświadczenie oppozycyi nie ma żadnego znaczenia i nie wstrzymuje exekucyi zaocznego wyroku. Tak samo można postąpić przeciw exekwowanemu zaocznemu wyrokowi handlowemu, czas tylko do poparcia jest krótszy bo trzechdniowy.

Jeżeli Patron był ustanowionym, lecz nie stanął, wtedy oppozycyja ma bydź założona w nocie wręczonéj Patronowi przez Patrona i obejmującéj zasady oppozycyi. Nie zachowanie téj formalności i powyższego ośmio-dniowego terminu, sprawi: że oppozycyja nie wstrzyma exekucyi wyroku i odrzucona zostanie.

O oppozycyi trzeciego późniéj mowa będzie.

Rozdział 2^gi

o Appellacyi

Appellacya jest odwołaniem się do wyższego Sądu od wyroku w niższym Sądzie w pierwszéj lub drugiéj instancyi zapadłego, tak stanowczego jako i przedstanowczego, lecz jeszcze nie prawomocnego. Jedynie od wyroków przygotowawczych nie można zakładać wprost appellacyi, ale tylko wraz z wyrokiem stanowczym.

Czas do założenia appellacyi jest wogóle trzech-miesięczny od wręczenia wyroku zaappellowanego, z małemi wyjątkami w których krótszy termin wyraźnie jest prawem wskazany z doliczeniem zawsze dnia na każde cztery mile odległości, tak jak w pozwach. Czas ten przedłuża się dla mieszkających za granicą, tak jak termin pozwu, czterema miesiącami, sześcioma miesiącami, a nawet rokiem, oprócz owych trzech miesięcy, a zawsze z dodaniem dnia wręczenia wyroku i dnia terminu stawiennictwa.

Nadto jeżeli strona przegrywająca po wyroku appellacyi ulegającym, umrze, czas powyższy rachuje się od powtórnego

wręczenia tegoż wyroku sukcessorom, z dodaniem czasu potrzebnego do zrobienia inwentarza i namyślenia się. A jeżeli wyrok ulegający appellacyi, zapadł na zasadzie fałszywego dokumentu, lub przez stronę przeciwną ukrytego, czas ten zaczyna swój bieg, od dnia uznania fałszu, lub odkrycia dokumentu.

Termina powyższe zowią się technicznie, fatalia.

Appellacya zakłada się przez akt appellacyjny w sposobie pozwu, wręczony stronie i jéj obrońcy.

Skutek założonéj appellacyi jest: że wstrzymuje exekucyą wyroku zaappellowanego, wyjąwszy gdy jest wydany pod tymczasową exekucyą. Można jednak założyć appellacyą końcem odjęcia wyrokowi rygoru tymczasowéj exekucyi. Lecz i to nie wstrzyma exekucyi, a Sąd appellacyą tę rozpoznający, nie wdając się w rozstrzygnięcie saméj sprawy, wyrzecze tylko co do saméj exekucyi, czy ma miejsce lub nie.

Postępowanie odbywa się, tak jak w Sądzie pierwszéj instancyi. Lecz Sąd rozstrzygający appellacyą, rozstrzyga tylko, czy ma miejsce appellacya lub nie, i albo wyrok zatwierdza, albo uchyla, albo wreszcie prostuje.

Rozdział 3.^a

o restytucyi in integrum.

Restitutio in integrum, czyli odnowienie sprawy, jest środkiem nadzwyczajnym, służącym ex benefitio legis, w pewnych tylko przypadkach prawem wskazanych, przeciw wyrokowi już prawomocnemu, ostatecznemu, w celu spowodowania Sądu który wyrokował, aby zniósł swój wyrok i powtórnie rozpoznał i rozstrzygnął sprawę.

Przyczyny prawne do restytucyi są:

1. Zdrada osobista w prowadzeniu procesu.

2. Nie zachowanie formalności pod nieważnością nakazanych, ale przez stronę już nie pokrytych.

3. Przysądzenie tego czego nie żądano, lub więcéj nad żądanie albo mniéj przez opuszczenie jednego punktu.

4. Sprzeczność w wyrokach ostatecznych między temiż stronami zapadłych.

5. Odkrycie fałszu dokumentu lub odzyskanie ukrytego. –

Termina do założenia restytucyi są też same, co do appellacyi. Formalności zaś są następujące:

przedewszystkiem zdanie trzech Patronów lub Adwokatów, przynajmniej od dziesięciu lat w Sądach stawających otrzymać należy, że są za restytucyją; - potem złożywszy 300. fr: na karę a 150. fr: na koszta, podaje się prośbę do Sądu w którym wyrok zarekursowany zapadł o dozwolenie pozwania drugiéj strony do restytucyi.

Uzyskawszy takie pozwolenie od Prezesa, wręcza się pozew stronie przeciwnéj, aby się stawiła końcem rozprawienia się, czy restytucyja ma miejsce. W terminie pozwu Sąd rozpoznaje, jak dalece restytucya jest usprawiedliwiona, i jeżeli przyczyny uzna, zniesie wyrok zaskarżony, i sprawa znajdzie się w tém położeniu, jak była przed zapadnięciem wyroku zaskarżonego.

Po takowym wyroku strona popierająca, wyda nowe pozwy przed Sąd który poprzednio wyrokował, i tam zapada wyrok zaskarżony, albo odrzucający restytucyą.

Założenie restytucyi nie wstrzymuje wszakże exekucyi wyroku zaskarżonego.

Rozdział 4ty

o oppozycyi trzeciego.

Osoba, która nie była stroną w sprawie, ani jako powód, ani jako pozwany, ani jako interwenient, a która jednak znajduje, że wyrok między innemi osobami zapadły, jest jéj prawom szkodliwy, może przeciw temuż wyrokowi założyć oppozycyą trzeciego, końcem uzyskania wyroku, uznającego, że zaopponowany wyrok, prawom jéj szkodzić nie może.

Stroną jest, nietylko wymieniona osoba w pozwie, ale i ta, która była przez nią reprezentowana, jako to: przez pełnomocnika, opiekuna, kuratora, męża, spadkodawcę. Reprezentowani przeto w powyższy sposób, nie mogą oppozycyi trzeciego zakładać. _ Czas do oppozycyi trzeciego nie jest ograniczony, zawsze tę oppozycyą założyć można, jak tylko dostrzedz się daje szkodliwość wyroku dla osoby, która do niego nie wchodziła. Założenie oppozycyi trzeciego nie wstrzymuje wszakże exekucyi wyroku zaskarżonego, chybaby wyrokiem tymczasowym czyli prowizoryjnym, wyraźnie wstrzymaną została na-

na wniosek osoby oppozycyą trzeciego zakładającej.

Zakłada się zaś oppozycyja ta przez zwyczajny pozew, albo jeżeli jest żądaniem incydentalném, bo jest w ciągu instrukcyi jakiej sprawy, strona przeciwna wyrokowi na dowód pokładanemu zarzut czyni i oppozycyą zakłada, uczynić to powinna przez notę do Sądu.

43.

Dział 5ty

o exekucyi wyroków i innych aktów

Exekucyja jest przymusowem wykonaniem wyroku lub aktu, przymusowem poszukiwaniem należności na skazanym lub dłużniku, przez akt urzędowy obowiązanym.

Lecz żeby mogła mieć miejsce z wyroku, potrzeba, iżby wyrok był prawomocnym, lub przynajmniej dozwolił tymczasowej exekucyi. Staje się zaś prawomocnym, gdy już żadne środki przeciw niemu nie służą, a mianowicie gdy upłyną termina czyli fatalia, do założenia oppozycyi przeciwko wyrokowi zaocznemu, i appellacyi przeciw zaocznemu lub ocznemu. Żeby zaś pewność w téj mierze osięgnąć można, otrzymywaną jest w kancellaryi Pisarza

Trybunału i wyższych Sądów księga do zapisywania oppozycyi i appellacyi założonych. Z nich Pisarze wydają świadectwa prawomocności, to jest zaświadczenia, że w księdze nie masz zapisanéj oppozycyi i appellacyi. Takież świadectwo wydaje także obrońca strony wygrywającéj, że mu akt appellacyjny wręczony nie został.

Wyroki tymczasowo wykonalne, opatrzone tymczasową exekucyą, mogą bydź niezwłocznie exekwowane, lub dopiéro po złożeniu kaucyi przez stronę exekwującą i po przyjęciu onéj przez stronę exekwowaną, gdy Sąd dozwolił exekucyi tymczasowéj, ale za poprzedniém złożeniem kaucyi oznaczonéj, a to na zabezpieczenie poniesionych z powodu exekucyi szkód i straconych korzyści, na przypadek gdyby exekwowany założywszy oppozycyą lub appellacyą, pomyślny dla siebie otrzymał wyrok.

Akta notaryalne, czyli urzędowe, opatrzone klauzulą exekucyjną, exekwowane bydź mogą wprost, tak jak wyroki prawomocne.

Z aktu z podpisem prywatnym, można także przedsięwziąć exekucyą, ale tylko zabezpieczającą, jak to niżéj zobaczymy.

Do exekwowania wyroków ustanowionym jest urzędnik wyłączny, to jest Komornik. On jedynie upoważnionym jest do exekwowania, bo on tylko jest urzędem wykonawczym cywilnym. Ku pomocy, w razie doznawania oporu w exekucyi, przychodzi mu Prokurator, na zawezwanie którego, komendant wojskowy dodaje siły zbrojnej; a nadto czyniący opór do odpowiedzialności kryminalnej pociągniętym bydź może. Nikt wreszcie, nawet wygrywający sprawę, nie jest mocen wykonywać wyroku sam, albo aktu swego, pod odpowiedzialnością kryminalną.

Wyroki i akty zagraniczne, mogą bydź w tutejszym kraju wykonywane, ale jedynie na mocy dodanéj im przez Sądy tutejsze klauzuli exekucyjnéj. Sposób prowadzenia exekucyi jest w prawie wyraźnie wskazany. W ogólności odbywać się ma exekucya w obecności dwóch świadków. Oddanie aktu Komornikowi, stanowi upoważnienie go do exekucyi, i nie potrzebuje on osobistego upoważnienia czyli pełnomocnictwa, wyjąwszy gdy idzie o zajęcie nieruchomości, lub przyaresztowania osoby. Z resztą postępowanie przy exekucyi ma przepisane formy zastosowane do przedmiotu skazania, a mianowicie:

1. Kiedy idzie o wyexekwowanie pewnéj ilości pieniężnéj oznaczonéj.

2. Kiedy idzie o wyexekwowanie własności nieruchoméj, lub possessyi, albotéż ruchoméj w naturze, wreszcie o zaprowadzenie sekwestru.

3. Kiedy idzie o wynagrodzenie szkód jeszcze niewyrachowanych.

Wszelkie zaś trudności w exekucyi zachodzące, rozstrzyga miejscowy Trybunał Cywilny, chociażby exekucya prowadzona, była z wyroku Trybunału handlowego, lub z wyroku innego Trybunału, albo Sądu wyższego.

Rozdział 1.^szy

o exekucyi pewnéj ilości pieniężnéj

Kiedy skazany lub dłużnik obowiązanym jest do zapłacenia pewnéj ilości pieniężnéj, a nie uiszcza się, wtedy kredytor nie ma innego sposobu, jak wykonać swoje jus in rem, prawo służące mu do rzeczy dłużnika, to jest: albo zająć jego fundusze na rzecz swoję, albo zająć rzeczy ruchome lub nieruchome swego dłużnika i takowe sprzedać, aby z zebranych pieniędzy, zaspokoił

należność swoję, albo też przyaresztować osobę, gdy wyrokiem przymus osobisty jest nakazany, i tym sposobem zmusić go do zaspokojenia długu. Jeżeli należność polega na wydaniu jakiéj rzeczy ruchoméj np: pewnéj ilości zboża, niemożna prędzéj do exekucyi przystąpić, aż po oznaczeniu jéj wartości pieniężnéj; dla tego też w wyroku nakazującym wydanie rzeczy ruchoméj w naturze, dodaje się zawsze obrachowana ilość pieniężna jéj wartości, na przypadek gdyby rzeczy w naturze nie mogły już bydź wyexekwowane, bo zaginęły, zatracone zostały.

Trojakiego przeto w ogólności rodzaju są exekucyje:

1. Zajęcie ruchomości.

2. Zajęcie nieruchomości i sprzedaż onych.

3. Przyaresztowanie osoby dłużnika.

O zajęciu dóbr ruchomych

Zajęcie dóbr ruchomych czyli ruchomości czworakiego jest rodzaju.

1. Zapowiedzenie, czyli oppozycya, albo areszt funduszów lub ruchomości dłużnika w ręku trzeciéj osoby znajdujących się.

2. Zajęcie produktów na pniu, a w miejsce jego, wydzierżawienie dóbr nieruchomych.

3. Zajęcie ruchomości w posiadaniu dłużnika zostających.

4. Zapowiedzenie czynszu z nieruchomości, dłużnikowi przypadającego.

o Zapowiedzeniu

Jest to przyaresztowanie summ, effektów, lub ruchomości dłużnika exekwowanego, znajdujących się w posiadaniu czyli w ręku trzeciej osoby, a to z tego powodu, że taż osoba trzecia albo zostaje w obowiązku, albo jest dłużną zapłacić pewną summę temuż dłużnikowi exekwowanemu, lub wydać mu jakie rzeczy, jakimkolwiek sposobem w jéj posiadaniu będące a do tegoż dłużnika należące. Przez tak położony areszt, zapowiada Komornik posiadaczowi, żeby się nie ważył rzeczy dłużnika u tegoż posiadacza przyaresztowanych wydawać ich właścicielowi czyli dłużnikowi exekwowanemu, lub też komu innemu, a to pod odpowiedzialnością ze swego własnego majątku. Tym sposobem wierzyciel opponuje przeciw wydaniu rzeczy; dla tego zowie się taki areszt także zapo=

zapowiedzeniem lub oppozycyą.

Zapowiedzenie może mieć miejsce, nie tylko z mocy wyroku lub aktu autentycznego, ale nawet gdy dług poszukiwanym jest z dokumentu prywatnego; co więcéj, można także zapowiedzieć nie posiadając żadnego dokumentu, byleby Sędzia a mianowicie Prezes Trybunału, na podaną notę wydał zezwolenie na zapowiedzenie, z wyrażeniem summy długu poszukiwanego.

Zapowiadać można, nie tylko u osób prywatnych, ale u poborców, albo zarządców kass publicznych należności dla dłużnika exekwowanego przypadające, jako to: pensye, i t. p. Wyjęte są wszakże od aresztowania fundusze alimentarne a tymczasem i pensye emerytalne, pensye zaś urzędników można jedynie w jednéj czwartéj części aresztować czyli zapowiadać.

Postępowanie przy zapowiedzeniu polega na tem: żeby dłużnik miał wiadomość o przyaresztowaniu rzeczy swoich i wcześniéj sądownie bronić się mógł, i żeby summy i rzeczy w ręku trzeciego zostające i przyaresztowane, nie były przez

niego zatajone, ukryte, wbrew prawdzie lub zmownie z ich właścicielem dłużnikiem, dla pozbawienia możności poszukiwania, zaprzeczone. Tym końcem Komornik sporządziwszy akt zapowiedzenia, wręcza go przez Woźnego osobie zapowiedzianéj, to jest osobie, w któréj posiadaniu znajdują się przedmioty dłużnika. W akcie tym wyrazi poszukiwaną summę, przedmiot aresztujący się, dokument z mocy którego areszt położony i mieszkanie wierzyciela exekwującego. O takowém położeniu aresztu, wierzyciel exekwujący powinien w ciągu dni ośmiu zawiadomić dłużnika exekwowanego, oraz popprzeć swój areszt przez zapozwanie go przed Trybunał końcem rozpoznania ważności zapowiedzenia. O pozwie tym, względem ważności aresztu, należy zawiadomić w dni ośm od wręczenia go, osobę u któréj areszt położonym został, iżby ta praw swoich bronić mogła.

Po doniesieniu osobie zapowiedzianéj, u któréj areszt z mocy dokumentu położonym został o powyższym pozwie, albo po zapadłym wyroku uznającym ważność zapowiedzenia, należy zapozwać zapowiedzianą osobę, iżby złożyła &

deklaracyą względem posiadania funduszu dłużnika exekwowanego. Po takowym pozwie, zapowiedziany powinien złożyć deklaracyą w kancellaryi Trybunału i zaręczyć za jéj rzetelność z wyrażeniem w niéj ilości posiadanéj, lub że się już w części, lub w całości uiścił, że zatem resztę tylko, lub żadnych funduszów nie posiada, cowszakże dowodami wesprzeć winien. Zapowiedziany nie składający deklaracyi w terminie oznaczonym, lub nie usprawiedliwiający jéj, będzie uznany wyrokiem za prostego samo-dłużnika i skazanym na zapłacenie poszukiwanéj od istotnego dłużnika summy. Kilka zapowiedzeń od kilku wierzycieli, podaje przedmiot zapowiedziany, pod stosunkowe czyli proporcyonalne między niemi rozdzielenie, o czém będzie niżéj.

O zajęciu ruchomości.

Zajęcie to polega na tem: żeby poszukiwana należność była niewątpliwą, żeby ruchomości zajęte nie były uronione, lub za bezcen i z uszczerbkiem innych wierzycieli sprzedane, i żeby nie były własnością cudzą, do dłużnika exekwowanego nie należącą. Dla tego zajęcie to może bydź uskutecznione przez

Komornika jedynie na mocy autentycznego aktu, lub wyroku prawomocnego; Art: 551.

Komornik przedewszystkiem wezwie dłużnika, iżby się z długu w ciągu godzin 24. uiścił, inaczéj zajmie mu ruchomości; poczém w przytomności dwóch świadków; zejdzie do mieszkania dłużnika, spisze protokólarnie wszelkie ruchomości w jego posiadaniu będące, ustanowi nad niemi dozorcę odpowiedzialnego za uronienie przedmiotów zajętych, aby tym sposobem odjąć dłużnikowi możność rozporządzania niemi, wyznaczy zarazem dzień sprzedaży najmniéj ósmy od powyższego wezwania, i jeżeli nie zajdą jakie trudności, odbędzie onych sprzedaż publiczną przez publiczną licytacyą, po poprzedniém publiczném o sprzedaży ogłoszeniu, iżby każdy mający chęć kupna zgłosić się mógł. Nakoniec zebrane ztąd pieniądze, po zaspokojeniu kosztów zajęcia i sprzedaży, odda wierzycielowi exekwującemu w ilości jaka mu się należy, a resztę, jeżeli się jaka pozostała, wróci dłużnikowi.

Wyjęte są od zajęcia ruchomości, które prawo z przeznaczenia za nieruchomości uznaje, tudzież które są niezbędne

do niezbytkowego codziennego użytku, jako to: pościel, odzienie konieczne, żywność przynajmniej na miesiąc, tudzież książki i narzędzia do prowadzenia swej proffessyi, a wedle postanowienia z dnia 8. Lipca r. 1823. Dz: pr: T: VIII. znoszącego Art: 594. kod. post: – bydło narzędzia rolnicze i zapasy zbożowe, do uprawy gruntu konieczne.

Jeżeli Komornik zastanie drzwi zamknięte, i z tego powodu zajęcia uskutecznić nie może, wezwie miejscowego Podsędka, iżby w obecności jego drzwi odemknięte zostały.

Zdarzyć się może, iż przedmiota zajęte, nie należą do dłużnika ale są w całości lub części własnością trzeciej osoby. W takim razie osoba podająca się za właściciela, może założyć oppozycyą przeciw ich sprzedaży przez pozew do Trybunału, który rzecz tę summarycznie rozstrzygnie.

Jeżeli w czasie, lub po sprzedaży, zgłosi się więcej wierzycieli, pieniądze zebrane złoży do Banku, dla sądowego ich między wierzycieli proporcyonalnego rozdzielenia. A gdyby po zajęciu przez jednego Komornika, przystąpił drugi Komornik innego wierzyciela do zajęcia tychże przedmiotów, już ich zajmować

nie będzie miał potrzeby, ale tylko przejrzy poprzedni protokół zajęcia i brakujące effekta spisze, poczem sprzedaż nastąpi, a pieniądze rozdzielone będą. Jeżeli część przedmiotów sprzedanych wystarcza na zaspokojenie długu exekwowanego, wstrzyma się Komornik ze sprzedażą reszty.

W kodexie dozwolonem jest w Art: 626. 634. zajęcie produktów na pniu, jako to: zboża na pniu jeszcze nie zżętego i t: p: ale ten sposób exekucyi, jako niezgodny z krajowem rolnictwem, zniesionym został przez postanowienie z dnia 8. Lipca r: 1823. Dz: pr: T: VIII – a w miejsce jego wprowadzonem zostało, przez postanowienie z dnia 2. Września r. 1823. Dz: pr: T. VIII. wydzierżawienie nieruchomości dłużnika przez publiczną licytacyę. – Czynsz dzierżawny do Banku przez dzierżawcę składany, ulega uporządkowaniu przedewszystkiem między wierzycieli uprzywilejowanych i hypotecznych nieruchomość wydzierżawioną obciążających; pozostała reszta podziela się proporcyonalnie między innych osobistych wierzycieli.

Powyższe z dnia 2. Września r. 1823. postanowienie, łącznie z Art: 336. 655. kod: post: – dozwala także poszukiwania

wierzytelności na cenie dzierżawnéj i innych czynszach z nieruchomości właścicielowi dłużnemu opłacanych. Jest to zapowiedzenie czyli przyaresztowanie ceny dzierżawnéj lub czynszu od dzierżawcy, czynszowników i lokatorów przypadającego, iżby należności tych nie płacili właścicielowi exekwowanemu, ale składali na ręce Komornika dla wierzyciela exekwującego, lub końcem złożenia w Banku, dla uporządkowania i rozdzielenia między wierzycieli. Postępowanie odbywa się, podobnie jak przy zapowiedzeniu funduszów dłużnika w ręku trzeciego, i tem się głównie różni od niego, że exekucyja tego rodzaju, może mieć miejsce jedynie na mocy dokumentu urzędowego lub wyroku prawomocnego.

Rozdział 2.

o stosunkowém czyli proporcyonalném rozdzieleniu.

Zebrane pieniądze ze sprzedaży ruchomości, dzielą wierzyciele między siebie proporcyonalnie, to jest: w stosunku wierzytelności każdemu przypadającéj. Czego jeżeli w ciągu miesiąca od sprzedaży nie uczynią, Komornik złoży summę wyexekwowaną do depozytu Banku, a Prezes Trybunału, na podaną notę przez

jednego z wierzycieli, wyznaczy Sędziego do uskutecznienia roz-
działu. Sędzia wezwie wierzycieli, żeby się w ciągu miesiąca
pod prekluzyą zgłosili i pretensye swoje piśmiennie produkowa-
li przez swoich Patronów. Poczem Sędzia sporządzi plan sto-
sunkowego rozdzielenia, zwany planem dystrybucyjnym, i
podda go wierzycielom do przejrzenia w ciągu dwóch tygodni.
A gdy w tym przeciągu czasu, żaden z wierzycieli przeciw
planowi nie uczyni zarzutu, czyli nie założy oppozycyi w udo-
wodnieniu, że plan z krzywdą jego jest sporządzony, Sędzia
zamknie ostatecznie swój plan i wierzyciele w nim umieszczeni
zgłoszą się z wyciągiem swego umieszczenia do Banku i wy-
dzieloną sobie część odbiorą. W razie założonéj przeciw planowi
oppozycyi, Sędzia sporządzi relacyją, czyli wywód piśmienny ca-
łéj czynności i zaszłych sporów, przedstawi ją kompletowi Trybu-
nału na audyencyi publicznéj, a ten rozstrzygnie, albo plan utrzy-
ma, albo zmienić postanowi. Appellacya od takiego wyroku może
bydź założoną, ale tylko w wyjątkowym terminie, bo w ciągu dni
10. od wręczenia wyroku Patronowi. Nakoniec stosownie do osta-
tecznego wyroku zmianę planu nakazującego, Sędzia plan poprawi.

Rozdział 3.ᵃ

o zajęciu dóbr nieruchomych.

Wierzyciel może na satysfakcyą swojéj należytości zająć dobra nieruchome swego dłużnika, na mocy aktu urzędowego lub wyroku prawomocnego, i takowe przez sądową publiczną licytacyą sprzedać. Exekucya ta polega na tém: żeby dłużnik wiedział z jakiego tytułu czyli aktu jest exekwowany, miał czas do zebrania funduszów końcem uyszczenia się, i żeby nieruchomość jego za bezcen sprzedaną nie była. Przepisy przeto i formalności rozliczne pod nieważnością w téj exekucyi nakazane, wykazują: że prawodawca miał na celu utrzymać ile możności właściciela dłużnika przy własności. Tym końcem Komornik na 30. dni, a najpóźniéj, na trzy miesiące przed zajęciem, wezwie dłużnika o zapłacenie z dokumentu summy poszukiwanéj, a gdy to bezskutecznem będzie; przystąpi do zajęcia, w którym wyrazi dokument z mocy którego zajęcie czyni, opisze dokładnie nieruchomość, wyrazi należne podatki, i wymieni Trybunał przed którym sprzedaż publiczna odbywać się będzie. O takowém zajęciu powinna bydź

wzmianka uczyniona w księdze hypotecznéj, iżby każdy trzeci o zajęciu miał wiadomość, tudzież zapisanem bydź powinno w księdze zajęć Pisarza Trybunału, a dłużnik o zajęciu zawiadomionym.

Odtąd właściciel uważanym jest tylko za prostego administratora nieruchomości zajętéj. Niewolno mu jéj alienować, ani długami obciążać, bo ona należy już do wierzycieli, tak dalece, że nawet dochody z niéj składane bydź winny na zaspokojenie długów. Poczem następuje publiczne ogłoszenie zajęcia przez gazety i przylepienie obwieszczeń w głowniejszych miejscach, jako to: na drzwiach nieruchomości zajętéj, urzędu gminy, Sądu Pokoju i Trybunału w którym nieruchomość jest położona, z oznaczeniem terminu przedaży, które jest rozdzielone na dwa tempa. Pierwsza przedaż jest tylko przygotowawczą, druga ostateczną i stanowczą. Przed sprzedażą przygotowawczą, odczytuje się przedewszystkiem po trzykroć w Trybunale publicznie w terminach dwutygodniowych warunki sprzedaży, które złożone bydź powinny w kancellaryi Trybunału do przejrzenia dla tych, którzyby mieli chęć kupna.

Następuje potém przygotowawcze przysądzenie nieruchomości temu, kto z licytujących w Trybunale najwięcéj w cenie postąpił od szacunku w warunkach oznaczónego. Takie przysądzenie nie nadaje kupującemu jeszcze zupełnéj własności. Dopiéro w sześć tygodni po tém, przystępuje się do powtórnéj sprzedaży ostateczné, w któréj postępujący najwyżéj w cenie, staje się zupełnym właścicielem.

Licytacya odbywa się publicznie w Trybunale przez Patronów, którzy za swoich klientów licytują. Czas podania wyższych cen, oznacza się za pomocą palących się świéczek, za spaleniem ostatnich trzech takich, jednéj po drugiéj, świéczek, Trybunał wyrokiem przysądza własność Patronowi, najwięcéj podającemu, który późniéj wyjawia protokólarnie, dla kogo zalicytował. Wyrok ten nakaże ustąpić dawnemu właścicielowi natychmiast pod przymusem osobistym. Nowonabywca powinien warunkom licytacyi zadosyć uczynić, inaczéj nie otrzyma wypisu wyroku przysądzającego mu własność. Otrzymawszy zaś wyrok, wnieść go może do hypoteki. Summa szacunkowa złożona do Banku, lub przy nowonabywcy

pozostawiona, ulegnie klassyfikacyi czyli uporządkowaniu między wierzycieli hypotecznych. Gdyby nabywca nie dopełnił warunków, odbędzie się powtórna licytacyja na ryzyko i kosztem jego, po zalicytowaniu może jeszcze ktoś trzeci ale tylko w ciągu tygodnia, więcej 1/4. ilości najwyższej podanej postąpić, a wtedy także powtórna sprzedaż na jego ryzyko.

Taka jest w ogólności forma téj exekucyi, szczegułowe formalności są w procedurze wskazane. W ciągu tego postępowania mogą zajść spory incydentalne. Jako to:

1. Żądanie przez drugiego wierzyciela zajmującego, aby był upoważnionym do dalszego postępowania w razie, gdyby się okazało, że pierwszy zajmujący wierzyciel, opóźnia się w postępowaniu, przedaży nie popiera.

2. Żądanie wyłączenia całéj lub części nieruchomości, przez trzecią osobę wniesione, która się mieni bydź jéj właścicielem, i zaprzecza własności dłużnika.

3. Żądanie nieważności postępowania w exekucyi.

4. Żądanie powtórnej sprzedaży, z powodu: że nowonabywca nie uczynił zadosyć warunkom sprzedaży.

Wszystkie te spory rozstrzygnie Trybunał sumarycznie, a czas do założenia appellacyi od takich wyroków ograniczonym jest wyjątkowym do dwóch tygodni a nawet do tygodnia gdy idzie o unieważnienie postępowania odbytego przed ostatecznem przysądzeniem.

Rozdział 14.ty

o uporządkowaniu czyli o klassyfikacyi

Summę szacunkową z sprzedaży nieruchomości zebraną, wierzyciele uprzywilejowani i hypoteczni porządkiem wykazu hypotecznego między siebie uporządkują i podniosą z Banku lub od nowonabywcy, jeżeli przy nim pozostała. A gdy tego w ciągu miesiąca sami nie uczynią, będzie przez Prezesa wyznaczony Sędzia do uporządkowania. Sędzia wezwie wierzycieli i na zasadzie wykazu hypotecznego, sporządzi plan klassyfikacyjny czyli uporządkowania, w którym zamieści wierzycieli podług porządku hypotecznego wpisu. Nie utrzymujących się wierzycieli za spadłych przyzna, odsyłając ich do innych dłużnika funduszów. Plan ten wezmą wierzyciele do przejrzenia, i jeżeli w ciągu

miesiąca od wezwania ich do przejrzenia, żaden z nich nie założy przeciw planowi oppozycyi, Sędzia plan ostatecznie zamknie. W razie zaś założonéj oppozycyi, Sędzia spisze relacyją i przedstawi ją kopletowi Trybunału, który stanowczo rzecz wyrokiem rozstrzygnie, od którego służy appellacya tylko przez dni dziesięć od wręczenia go; po załatwieniu sporu Sędzia stosownie do zapadłego ostatecznego wyroku, zamknie swój plan, na mocy którego wierzyciele podniosą przyznane im wierzytelności.

Rozdział 5ᵗʸ
o exmissyi

Jeżeli wyrok przysądza komu własność nieruchomości, lub zawartym został akt alienacyjny, a poprzedni właściciel, dobrowolnie z niéj ustąpić nie chce, lub gdy idzie o wyexekwowanie possessyi naturalnéj, Komornik na mocy tytułu, wezwie dotychczasowego posiadacza o wyprowadzenie się, a gdy tego posiadacz nie uczyni, przystąpi Komornik do wyrzucenia jego ruchomości i wyprowadzenia go z mieszkania,

czyli do exmissyi. Zarazem wprowadzi exekwującego i odda mu własność lub possessyą nieruchomości. Sekwestr zaś, exekwuje Komornik przez wprowadzenie mianowanego Sekwestratora i oddanie mu rzeczy zasekwestrowanej.

Rozdział 6ty

o przyaresztowaniu osoby.

Uwięzienie osoby za długi, może mieć miejsce jedynie na mocy wyroku przyaresztowanie osoby nakazującego i po poprzedniém na 24. godzin zawezwaniu o zapłatę.

Dłużnik nie może bydź aresztowany:

a. przed wschodem słońca i po zachodzie słońca;

b. w dni świąteczne;

c. w kościele podczas nabożeństwa;

d. w miejscu posiedzeń Sądów lub innych władz podczas posiedzeń;

e. w żadnym domu, ani w mieszkaniu nawet dłużnika, chyba za zezwoleniem Podsędka i w jego obecności.

Komornik aresztujący w przytomności dwóch świadków,

spisze protokół aresztowania, i zaprowadzi aresztowanego do więzienia za długi. Aresztowany jednak może odwołać się do Prezesa Trybunału, nawet do mieszkania jego, i przedstawić zasady uwolnienia, które jeżeli Prezes uzna za usprawiedliwione, może wstrzymać exekucyą, i z rąk Komornika uwolnić przytrzymanego. Inaczej, zaprowadzony aresztowany do więzienia, oddanym zostanie nadzorcy, który spisze stosowny protokół.

Wierzyciel aresztujący obowiązanym jest złożyć summę na wyżywienie dłużnika z góry na cały miesiąc, i tak co miesiąc ją składać, inaczej dłużnik na zalecenie Prezesa Trybunału niezwłocznie z aresztu uwolnionym zostanie. Dłużnik któremu alimenta regularnie są dostarczane, tak długo w areszcie trzymanym będzie, aż się z długu uiści. Inni nawet wierzyciele mogą żądać dalszego przytrzymania, jeżeli co miesiąc alimenta z góry opłacą.

Komornik do téj exekucyi powinien mieć szczególne pełnomocnictwo na przyaresztowanie, od wierzyciela.

Rozdział 7.

o szybkiém zadecydowaniu

We wszystkich nagłych przypadkach, mianowicie gdy idzie o tymczasowe rozstrzygnięcie trudności tyczących się exekucyi Prezes Trybunału lub Sędzia przez niego wyznaczony, w dniu i godzinie do wydawania wszystkich decyzyi oznaczonym, a nawet za poprzedniém zezwoleniem na krótki pozew, w mieszkaniu swojém, i w dni świąteczne może rozpoznać spór i natychmiast rozstrzygnąć. Takie postępowanie zowie się <u>en referé</u>; przeciw wyrokowi <u>en referé</u>, zapadłemu zaocznie, nie służy oppozycya. Jest on tymczasowo wykonalny, a appellacyą założyć można jedynie w dwóch tygodniach od wręczenia wyroku.

Częśc II.a

O postępowaniu w szczególnych przypadkach.

Postępowanie w szczególnych przypadkach dotyczy, albo stosunków między żyjącemi, albo stosunków po śmierci osoby

z otwarcia po niéj spadku wynikających. Z tąd część ta jest podzieloną na dwa działy.

Dział Iy

o postępowaniu w szczególnych przypadkach między żyjącemi

Dział ten przepisuje:

1. Formę postępowania względem oświadczenia chęci uiszczenia się i złożenia. Ma miejsce w tencas, gdy dłużnik chcąc się uwolnić od długu, ofiaruje przez Komornika zapłatę wierzycielowi, a wrazie nieprzyjęcia przez niego składać summę do Banku. Lecz o tém mowa już była w wykładzie prawa cywilnego. Tu tylko nadmienić przychodzi: że jeżeli wierzyciel zarzuca nieważność złożenia, powinien to uczynić przez pozew do Trybunału, który jeżeli uzna postępowanie za ważne, wyrzecze zarazem że od dnia składu, bieg procentów ustaje.

2. Wskazuje przepisy wyjątkowe od zasady: że tylko na mocy tytułu urzędowego, to jest: aktu autentycznego, lub wyroku prawomocnego, i we 24. godzin po wręczeniu nakazu zapłaty,

może wierzyciel za pośrednictwem Komornika, zająć ruchomości w posiadaniu dłużnika zostające, i na rzecz swoję sprzedać. Trzy sąod tej zasady wyjątki:

a. gdy dzierżawca lub lokator nie uiszcza się właścicielowi z czynszu. Może bowiem właściciel na mocy piśmiennego kontraktu, a nawet bez takowego, w dzień jeden po nakazie, a nawet bez takowego nakazu, lecz za zezwoleniem Prezesa Trybunału, w każdym czasie zająć dzierżawcy ruchomości zostające na gruncie, lub gdy z gruntu już usunięte i gdzieindziej przeniesione zostały, ale tylko co do dzierżaw wiejskich w dniach 40. a co do komornego w dniach 15. od ich usunięcia. Służy bowiem właścicielowi przywiléj na ruchomościach dzierżawców i lokatorów.

b. gdy nie miejscowy dłużnik nie mieszkający w Gminie swego wierzyciela, przybędzie czasowo z ruchomościami, do Gminy wierzyciela, może bowiem wierzyciel ruchomości te zająć, chociażby nie miał dokumentu, bez poprzedniego nakazu, lecz zawsze za zezwoleniem Prezesa Trybunału, a przynajmniéj miescowego Podsędka.

c. gdy właściciel ruchomości znajdujących się w ręku drugiego

posiadacza, chce je odzyskać; może je bowiem u posiadacza przez Komornika zająć tymczasowo, lecz zawsze za zezwoleniem Prezesa Trybunału.

Ile razy przeto do powyższych zajęć, potrzebném jest zezwolenie Prezesa, należy o to podać notę czyli prośbę do niego. Zajęcia te mogą bydź tylko za pośrednictwem Komornika uczynione.

3. Formę postępowania względem puszczenia na licytacyą, po nastąpionej dobrowolnej alienacyi. Lecz że te przepisy stosują się do hypoteki francuzkiej, która u nas z rokiem 1818. przestała obowiązywać; przeto zasady i formy téj przedaży dotyczące pomijamy.

4. Prawidła postępowania końcem otrzymania wypisu lub kopii aktu. Każdy zachowywacz aktów, Rejenci i Pisarze sądowi, są obowiązani stronom interessowanym wydawać wyciągi, jeżeli tego nie chcą dopełnić, mogą bydź zmuszeni wyrokiem pod przymusem osobistym. Lecz ani Pisarzowi ani Rejentowi, nie wolno jest, po wydaniu już pierwszego, wydawać drugi wyciąg główny z klauzulą exekucyjną, bo z niego możnaby, po zaspokojeniu, lub po pierwszém wyexekwowaniu, drugi

raz exekwować z zasady: że kto ma tytuł w ręku do exekucyi, ten exekwować może. Jeżeli przeto strona zagubiwszy otrzymany pierwszy wyciąg, żąda drugiego, powinna udać się o to z prośbą do Prezesa Trybunału, który rozpoznawszy rzecz, może upoważnić do wydania drugiego wyciągu z klauzulą exekucyjną, za poprzedniém atoli przywołaniem na dzień i godzinę oznaczoną, stron interessowanych przed Rejenta lub Pisarza, aby były obecne wydaniu. Gdyby z tąd spór wyniknął, będzie szybko zdecydowany wyrokiem en reféré.

5. Formę postępowania dotyczącego wydania czyli wprowadzenia sukcessorów w posiadanie dóbr tego, który za nieobecnego i zaznikłego, w myśl Art: 115. Kod: cywil: król: polskiego uznanym został. Najbliższy krewny podać ma tym końcem notę do Prezesa z dowodami legitymacyjnemi. Sędzia wyznaczony spisze relacyą, przedstawi ją kompletowi Trybunału, a po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Trybunał nakaże wprowadzenie w posiadanie, lub z żądaniem oddali.

6. Sposób uzyskania przez mężatkę upoważnienia od Sądu do popierania praw swoich, gdy mąż wzbrania się dać

upoważnienia, lub jest nieobecnym, lub bez własnej woli. Tym końcem mężatka, podać ma notę do Prezesa Trybunału, który obecnego męża wezwać każe na dzień i godzinę przed siebie, dla roztrząśnienia przyczyn wzbraniania się, a gdy go skłonić nie zdoła, jakoteż gdy się nie stawi, lub jest nieobecnym, albo własnej woli pozbawionym, odeśle rzecz do Trybunału, który na wnioski Prokuratora, wyrok w téj mierze wyda.

7. Sposób postępowania, gdy żona, żyjąca we wspólności majątkowéj, widząc niebezpieczeństwo utraty swego majątku, żąda oddzielenia swego od mężowskiego. Tym końcem żona podać ma notę do Prezesa Trybunału, który obowiązanym jest po bezzwłocznem przełożeniu stronom uwag swoich, zezwolić na pozew. Żądanie to wywieszoném będzie na tablicy Trybunału cywilnego i handlowego, tudzież ogłoszoném w gazecie rządowéj, aby ostrzedz wierzycieli męża, i dać im czas do czynienia zarzutów. Poczem zapada w Trybunale wyrok oddzielenia, który ogłoszonym będzie nawet w Trybunale handlowym i zawieszonym przez rok w obudwu Trybunałach, a nawet na drzwiach głównych mieszkania męża. Po upływie dopiéro

roku tego, może żona przedsięwziąć exekucyją wyroku, to jest wyrok swój wykonać bez upoważnienia męża.

8. Formalności przy radach familijnych, a mianowicie: że od uchwał rad familijnych odwołać się nie może każdy członek rady familijnéj do Trybunału, który po wysłuchaniu wniosków Prokuratora, rzecz summarycznie rozstrzygnie. Tudzież że gdy idzie o potwierdzenie uchwały z prawa przez Trybunał, na podaną notę, Prezes wyznaczy Sędziego, ten spisze relacyją, a po wysłuchaniu piśmiennych wniosków Prokuratora, Trybunał decyzyą wydaje.

9. Formalności dotyczące pozbawienia własnéj woli. Tym końcem, podaje się nota do Prezesa Trybunału z wyrażeniem faktów niedołężności. Prezes wyznaczy Sędziego do sporządzenia relacyi, a po spisaniu relacyi, i wysłuchaniu wniosków Prokuratora, Trybunał wyrokiem zaleci, aby rada familijna przedewszystkiem dała swoje zdanie o niedołężności. Poczem Sędzia delegowany w obecności Prokuratora, czyni osobie za niedołężną mianéj, stosowne pytania, końcem przekonania się o słabości umysłowéj. Rozmowa ta protokólarnie spisaną

zostanie i przedstawioną Trybunałowi, który może nakazać przyprowadzenie na audyencyą obżałowanego i czynić mu jeszcze zapytania. Wydaje wreszcie wyrok, którym, jeżeli uzna niedołężność, zaleci zwołanie rady familijnej, końcem ustanowienia opieki nad niedołężnym lub dodania mu doradzcy.

<u>10.</u> Formalności przepisane dla dłużnika, który chce użyć dobrodziejstwa ustąpienia majątku na rzecz wierzycieli /: cessio bonorum :/. Tym końcem poda dłużnik Trybunałowi billans swego majątku, po rozpoznaniu którego i po wysłuchaniu wniosków Prokuratora zapada wyrok. Jeżeli dłużnik zostanie dopuszczonym do tego dobrodziejstwa, powtórzy ustąpienie osobiście w Trybunale handlowym, poczem nastąpi ogłoszenie ustąpienia przez zawieszenie go w Trybunale handlowym i cywilnym. Nakoniec uskuteczni się sprzedaż majątku na rzecz wierzycieli przez publiczną licytacyą i rozdzielenie szacunku.

Dział 2.gi

Postępowanie spadkowe

Po śmierci człowieka, otwiéra się spadek i przechodzi na sukcessorów testamentowych, prawem wskazanych, lub na Rząd. Jak przeto należy sądownie postąpić ze spadkiem otworzonym, przepisuje postępowanie spadkowe, które się dzieli na cztéry główne działania; dążące:

1. Do zabezpieczenia pozostałości od uronienia lub zniszczenia, zanimby dostała się do rąk prawych sukcessorów.
2. Do wykazania jéj rzeczywistego stanu i wartości.
3. Do prawnego rozdzielenia jéj między wylegitymowanych sukcessorów.
4. Do wydania spadku komu należy.

Rozdział 1.szy

o zabezpieczeniu spadku

Zabezpieczenie spadku dzieje się, przez opieczętowanie ruchomości, które na domaganie się sukcessora, wierzyciela, a nawet

domowników zmarłego, zresztą z urzędu, gdy jeden z sukcessorów jest, albo małoletni, albo nieobecny, albo gdy osoba zmarła była depozytaryuszem publicznym, dopełnić jest w obowiązku Podsędek właściwego Okręgu, a w pozostałościach ruchomych nie przenoszących r. s. 1500. Prezydent, Burmistrz, Wójt Gminy. Przykładają się sądowe pieczęcie na kufrach, biórach i tym podobnych, do zachowania rzeczy służących przedmiotach, na drzwiach gdzie wskazuje potrzeba. Opisują się rzeczy których opieczętować nie wypadało. W końcu odbiera się przysięga od domowników, że nic skrycie nie wzięli, ani widzieli iżby kto skrycie wziął. Od zamków bierze klucze Podpisarz Sądu. Całego tego postępowania spisuje się protokół, i przez czas trwania opieczętowania aż do chwili odpieczętowania, nie wolno wchodzić Podsędkowi ani Podpisarzowi do domu gdzie się odbyło opieczętowanie.

Przed przyłożeniem pieczęci, przeglądają się papiery dla wyszukania testamentu, a gdy tenże wynalezionym zostanie, lub jakie zapieczętowane pakiety, Podsędek zaparafuje wszystko i odeśle do właściwego Prezesa Trybunału, który je

otworzy, zaświadczy w jakim są stanie, i jeżeli się znajdzie testament, lub jaki akt dotyczący sukcessyi, odda Rejentowi do zachowania. Gdyby się nie znalazły żadne ruchomości, spisze się protokół że się nic nie znalazło.

Wszelkie wreszcie trudności przy opieczętowaniu zachodzące Prezes Trybunału rozstrzyga.

Rozdział 2.gi

o wykazaniu rzeczywistego stanu pozostałości.

Wykazanie stanu pozostałości, dzieje się, przez odjęcie pieczęci i spisanie inwentarza.

Nikomu nie wolno niszczyć lub odejmować pieczęci, pod karą domu poprawy z Art: 317. i 318. kod: kar: Ten sam urzędnik tylko, który przyłożył pieczęcie, lub jego zastępca, może jest je oderwać, końcem poddania przedmiotów opieczętowanych do spisania urzędowego, które technicznie zowie się inwentarzem. We trzy dni po pogrzebie można dopiéro przystąpić do odjęcia pieczęci, na domaganie się stron, które mają prawo żądać opieczętowania, lub z urzędu, w obecności przydanego opiekuna

i innych osób wezwanych, jeżeli się stawią, a mianowicie też, w obecności pełnomocnika czyli kuratora nieobecnych sukcessorów, którego Prezes mianuje w osobie Rejenta lub Pisarza Sądu Pokoju.

Będzie spisany tej czynności protokół z wymienieniem biegłych do oszacowania przedmiotów użytych, od których przysięga na rzetelność szacowania odebraną zostanie.

Po czem, w miarę odejmowania pieczęci, Rejent, albo jeżeli spadek ruchomy i nieruchomy, nie przenoszący wartości r. s. 1500. Prezydent, Burmistrz lub Wójt Gminy, spisze inwentarz zapisując w nim ruchomości przez biegłych oszacowane, summy pieniężne, wierzytelności nieruchomości i długi spadkowe.

Odbierze w końcu przysięgę, od domowników, że nic nie ukryli, ani nie wiedzą iżby kto ukrył jakie przedmioty, i że wszystko rzetelnie do inwentarza podane zostało. Zgoła cała pozostałość z oszacowaniem przez biegłych spisaną zostanie, z wyrażeniem stanu czynnego, i biernego czyli długów spadek ciążących, iżby był wierny obraz rzeczywistej pozostałości.

Przystąpi się wreszcie do działów, lub gdy tego wynika potrzeba, przedewszystkiem, do sprzedaży ruchomości i nieruchomości

przez publiczną licytacyą. /: o czem w rozdziale trzecim :/ —

Rozdział 3.ᶜⁱ
o podziale spadku

Jeżeli wszyscy sukcessorowie są pełnoletni, obecni i zgodnie postępują, niekoniecznem jest opieczętowanie, spisanie inwentarza, sprzedaż i dział, chybaby się wierzyciel spadku tego domagał. Sukcessorowie przeto pełnoletni, obecni, i zgodnie z sobą żyjący, mogą w niepodzielności pozostać, lub uskutecznić prywatnie między sobą podział, w sposób jaki im się najdogodniejszy zdaje. Lecz jeżeli współsukcessorami są nieletni, albo nieobecni, lub gdy pełnoletni nie zgadzają się, albo wierzyciele domagają się tego, wtedy wszystko formalnie i sądownie odbywać się powinno, w następujący sposób:

po spisaniu inwentarza, sprzedają się na zalecenie Prezesa Trybunału, przez publiczną licytacyą ruchomości, i pieniądze zebrane składają się do Banku.

Co się zaś tyczy nieruchomości, jeżeli spadkobiercami są sami małoletni, sprzedaż nieruchomości może mieć miejsce jedynie

z powodów koniecznych, za zezwoleniem przez radę familijną, któréj uchwała w tym względzie, przez Trybunał ma bydź potwierdzoną. W razie konkurencyi z pełnoletniemi, nie potrzeba powyższéj formalności. Zawsze jednak sprzedaż musi się odbyć sądownie przez licytacyją, po poprzedniém przez biegłych, wyrokiem Trybunału mianowanych, wyrzeczeniu, że nieruchomości dogodnie podzielić się nie dają, i po oszacowaniu, przed delegowanym Rejentem albo Sędzią, przed którym odczytują się raz jeden, publicznie w terminie oznaczonym warunki sprzedaży, a w sześć tygodni potém, po poprzedniém obwieszczeniu, odbędzie się przygotowawcze, a następnie stanowcze przysądzenie.

Pieniądze szacunkowe składa się do Banku.

Przystępuje się wreszcie do działu; nieruchomości które się dadzą w naturze dogodnie podzielić, tudzież zebrana summa z sprzedaży ruchomości i nieruchomości, dzielą się między sukcessorów aktem urzędowym, przez mianowanego wyrokiem Rejenta sporządzonym. Dział tak sporządzony ulega rozpoznaniu sądowemu i potwierdzeniu, gdy zadyktowane zostały

do aktu spory, lub gdy jeden z sukcessorów jest nieletni lub nieobecny. Sędzia w takim razie sporządzi relacyją, przedstawi ją kompletowi Trybunału na audyencyi, który po wysłuchaniu wniosków Prokuratora, zawyrokuje.

Jeżeli sukcessyja przyjętą została z dobrodziejstwem inwentarza, sprzedaż ruchomości zawsze przez licytacyją tylko i na zalecenie Prezesa Trybunału, zaś nieruchomości nadto, za wyrokiem Trybunału, podług powyższych formalności odbywać się ma, a zebrana ztąd summa, rozdziałowi lub uporządkowaniu ulega.

Rozdział 4ty

o zrzeczeniu się spadku i o kuratorze wakującej sukcessyi

Zrzeczenie się spadku lub wspólności uskutecznionem bydź powinno w kancellaryi Trybunału w księdze na to przeznaczonej. W braku zaś sukcessorów, lub gdy się zrzekli spadku, spadek uznanym będzie za wakujący, i kurator spadku, przez Trybunał zanominowanym zostanie, którego obowiązkiem jest: zająć się sporządzeniem inwentarza i sprzedażą, w sposób, jak w spadku beneficyalnym, jeżeli sprzedaż, zwłaszcza nie=

nieruchomości, okaże się potrzebną. W trzy miesiące bowiem po swojej nominacyi, kurator obowiązanym jest ogłosić wakującą sukcessyą przez gazety rządowe, z wyrażeniem terminu do zgłoszenia się. Po upłyvie tego terminu Trybunał przysądzi spadek Rządowi, któremu kurator zda z administracyi swojej rachunek; jak również i sukcessorowi jeżeliby się zgłosił.

Urządzenia ogólne.

Z tych ważniejsze są:

1. Przepisy postępowania co do pozwów i aktów sądowych, o tyle tylko skutkują nieważność, o ile wyraźnie pod nieważnością są nakazane.

2. Dzień wręczenia i dzień upłynienia terminu, nigdy nie winny bydź rachowane do terminu ustanowionego, który zawsze przedłuża się dniem jednym na każdą cztero-milową odległość.

3. Wręczenia pozwów i innych aktów tudzież exekucyja wyroków, nie będzie mogła nastąpić przed szóstą godziną

zrana i po szóstéj wieczór, od dnia 1. Października do dnia 31. Marca, a przed czwartą zrana i po dziewiątéj wieczór od 1. Kwietnia do 30. Września, również w święta prawne; chyba na mocy pozwolenia Prezesa, w przypadku gdyby spóźnienie groziło niebezpieczeństwem.

110

113

HH

211

121